

„Sachergate“: první lustrační aféra

Nesnáze postkomunistické elity (nejen) se svazky Státní bezpečnosti

PAVEL ŽÁČEK

Od roku 1990 se diskutuje o otázce lustrací, jako formě očisty či ochrany špiček státního aparátu, a o existenci „fondu Z“, který se stal známým v průběhu první velké aféry polistopadové moci. Málokdo si však dnes již vybaví, čeho všeho se aféra týkala, jak byla ovlivněna děním na tehdejším federálním ministerstvu vnitra, že iniciovala nejenom hluboký rozkol mezi Občanským fórem (OF) a Československou stranou lidovou (ČSL), ale také mezi špičkami OF a prezidentem Václavem Havlem. Některé její důsledky navíc řešíme dodnes...

Druhý den po své volbě prezidentem Československé socialistické republiky potvrdil Václav Havel na neoficiální poradě v restauraci Vikárka na Pražském hradě svou vůli jmenovat ústředního tajemníka Československé strany lidové JUDr. Richarda Sachera federálním ministrem vnitra a jeho náměstkem Jaroslava Procházku.¹ Pro Sachera to byl krok do neznáma. *To víte, že jsem měl také obavy, jak to všechno dopadne. Poprvé jsem vstoupil na ministerstvo vnitra 1. ledna 1990. [...] Druhý den jsem přednesl jakýsi nástupní projev, v němž jsem vyjádřil, co chci a ne-*

chci. Myslím, že jsem měl pocity příchodu do jámy lvové, ale pak se nakonec ukázalo, že přicházím do prostředí velmi noblesního. Tedy, že Státní bezpečnost, zpravodajské služby, zvláštní služby nepracují se škorpióny, granáty a podobně, i když toho bylo na vnitru dostatek, ale především s informacemi.²

Kromě informace o jmenování se 2. ledna 1990 v médiích objevila Sacherova interpretace programového prohlášení vlády ČSSR ve vztahu k ministerstvu vnitra. Tam zazněly dvě základní myšlenky: znemožnit zneužití bezpečnostních sil proti lidu této země a plně přizpůsobit jejich

činnost novým společenským podmínkám. [...] Měli bychom se přičinit o to, aby se lidé ministerstva vnitra a jeho orgánů přestali bát, aby tento resort svou činností plně zajišťoval hodnoty, jichž jsme v naší něžné revoluci dosáhli. [...] O tom však nelze jen hovořit: lidé se sami musí předsvědčit, že tyto složky mají už dnes jiný charakter, že majetek, zdraví a životy občanů lze účinně chránit bez špehování, odposlouchávání telefonických hovorů, bez neoprávněných domovních prohlídek, vyhrožování a zastrašování pro jakýsi pomyslný obecný zájem, jak se to ještě v nedávné minulosti dělo.³

¹ SUK, Jiří: *Občanské fórum. Listopad – prosinec 1989*. 1. díl. Doplněk, Brno 1997, s. 210. R. Sacher to zpětně komentoval: *Pan dr. Procházka byl jednou z osob, která aspirovala na funkci ministra vnitra. Nakonec se ale prezident Havel rozhodl pro mne. To samo o sobě možná založilo jakýsi konkurenční vztah. Je trochu neštěstím ministerstva vnitra, že si své náměstky nevybírá sám ministr, ale že mu je jmenuje vláda. Pokud jde o pana Procházku, návrh na jeho jmenování vzešel z Občanského fóra a spolu jsme se dohodli, že se bude zabývat otázkou vytvoření Úřadu na ochranu ústavy a demokracie a občanskými komisemi. Cit. dle BAUER, Jan: *Aféry jak pro koho*. Nakladatelství a vydavatelství Betty, Praha 1991, s. 27–28. K výběru R. Sachera do funkce srov. SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize*. (Od listopadu 1989 do června 1990). Prostor, Praha 2003, s. 356–357.*

² BAUER, Jan: *Aféry*, s. 23–24.

³ BLÁHOVÁ, Helena: *Ministerstvo vnitra má sloužit občanům*. Rozhovor Lidové demokracie s bratrem JUDr. Richardem Sacherem. *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 1 (2. 1. 1990), s. 3.

REORGANIZACE

Pravděpodobně již 5. ledna 1990 hovořil ministr s vážným kandidátem na post prvního náměstka plk. JUDr. Viliamem Ciklaminiem, bývalým příslušníkem komunistické rozvědky, který byl po roce 1968 propuštěn a posléze pracoval jako právník Jednotného zemědělského družstva v Nové Vsi nad Žitavou a byl sledován Státní bezpečností.⁴ Řekli jsme si tehdy, že v resortu vnitra je potřeba odstranit špičky, ale odborníky, kteří se neprovinili zneužíváním zákonů, ponecháme na místech. [...] Podstata problému spočívala v tom, že on (Sacher – pozn. aut.) chtěl rozšifrovat celé vnitra, a to podle jeho tvrzení tím způsobem, že se opře o určité lidi ve vysokých funkcích. Tenkrát jsem mu řekl: „Pane ministře, touto cestou se vnitra rozšifrovat nedá, protože oni se teď budou tvářit, jako by sloužili vám, a přitom mají proti vám tu výhodu, že jsou odborníky, kteří se ve věci vyznají. Vy to neznáte, zatím jste vedle nich amatér.“ Ale on byl zřejmě přesvědčen o své pravdě. Nevím ovšem, jestli to skutečně byla otázka přesvědčení nebo jestli tam působily i jiné faktory. To nedokážu posoudit.⁵

O týden později, 12. ledna 1990, zastavil Sacher svým rozkazem definitivně činnost tzv. vnitřního zpravodajství Státní bezpečnosti, to jest příslušných operativních odborů a oddělení Hlavní správy kontrarozvědky Sboru národní bezpečnosti (II. správa SNB), správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě (XII. správa), správ Státní bezpečnosti v krajích i jejich podřízených okresních či obvodních organizačních celků. Ke dni účinnosti rozkazu měla být zrušena funkční místa příslušníků poli-

Federální ministr vnitra Richard Sacher v rozhovoru s předsedou „vlády národního porozumění“ Mariánem Čalfou.
Zdroj: ČTK/Čentek Vladimír

tické policie, sloužících na tomto úseku, zastavena agenturně-operativní činnost zrušených útvarů, jejich písemnosti a pomůcky měly být neprodleně uloženy, uzamknuty a zapečetěny, služební zbraně uloženy ve zbrojních skladech.⁶

Další den se na půdě federálního ministerstva vnitra (FMV) konal aktiv náčelníků centrálních útvarů, krajských a okresních správ SNB k projednání zaměření činnosti FMV a SNB v období vlády národního porozumění. Ministr Sacher ve svém projevu mimo jiné pronesl: Na základě zhodnocení současného stavu v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti státu, s přihlédnutím k dosavadním negativním zkušenostem společnosti z činnosti složek resortu FMV a k oprávněným požadavkům veřejnosti na jejich kontrolu a informovanost o jejich činnosti jsme zpracovali materiál k činnosti resortu a jeho složek v období vlády národního porozumění. Jednou z nejdůležitějších zásad nového pojetí

postavení federálního ministerstva vnitra mělo být vyloučení jakékoliv politické činnosti v rámci resortu FMV a všech jeho bezpečnostních složek; bezpečnostní politika v našem resortu bude bezpečnostní politikou nikoli strany – jakékoliv strany – ale bude bezpečnostní politikou vlády. Kromě ústavního vymezení postavení a pravomocí zpravodajských složek formuloval Sacher potřebu přijmout i nezbytnou zákonnou úpravu, která by zejména obsahovala:

- okruh subjektů oprávněných používat zpravodajsko-technické prostředky a taxativní stanovení důvodů pro jejich použití;
- zásadu, že platnost směrnic, které s ohledem na jejich povahu nelze zveřejnit, podléhá souhlasu ústavního soudu;
- podmínku, že použití zpravodajsko-technických prostředků je možné jen se souhlasem územně příslušného prokurátora, případně soudu;

⁴⁾ Viliam Ciklamini (1924) působil v letech 1954–1970 pod krycím jménem „Cidlinský“ u I. správy MV a následně byl mezi léty 1975–1989 „rozpracováván“ Státní bezpečností. KOŠICKÝ, Patrik – ŽÁČEK, Pavel: Štátna a Verejná bezpečnosť v ponovombovej politike. *Pamäť národa*, 2005, č. 3, s. 50. K jeho pohledu na působení u správy rozvědky srov. BAUER, Jan: *Aféry*, s. 17.

⁵⁾ BAUER, Jan: *Aféry*, s. 18.

⁶⁾ ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1990. Ústav pamäti národa*, Bratislava 2005, s. 211–212.

- zásadu, že zpravodajsky získané informace lze použít výlučně k cílům stanoveným v zákoně; jiné použití považovat za trestné;
- zásadu, že kontrolou zpravodajské činnosti je pověřen parlamentní výbor.⁷

Již 16. ledna 1990 vyjádřila rada Koordinačního centra Občanského fóra nelibost nad snahou předsedy vlády JUDr. Mariána Čalvy a ministra Sachera zachovat v určité podobě Státní bezpečnost.⁸ Prostřednictvím Československé tiskové kanceláře (ČTK) Sacher reagoval na pochybnosti o aktuálním stavu Státní bezpečnosti, které se objevily ve sdělovacích prostředcích. Ubezpečil veřejnost, že byly zrušeny všechny útvary zabývající se, slovy předchozího režimu, „bojem proti vnitřnímu protivníkovi“, to jest „kontrarozvědným rozpracováním či ochranou církví, protisocialistických seskupení, ideodiverzních center a emigrantských seskupení, kontrolou mládeže, vědy, školství, kultury, hromadných sdělovacích prostředků, zdravotnictví a sportu“. K dnešnímu dni byli zbaveni řídicích funkcí na úrovni centra, krajů a okresů všichni příslušníci StB. Jejich další postup při prověrkách zajišťují nově jmenovaní řídicí pracovníci z řad Veřejné bezpečnosti. Zároveň Sacher informoval o zřízení laické komise z řad občanských iniciativ, politických stran a bývalých příslušníků SNB. *Obdobné komise se vytvářejí na úrovni krajů a okresů s cílem, aby bezpečnostní situace v místech mohla být novými náčelníky řešena v kontaktu s veřejností.*⁹ Rudé právo navíc přineslo zprávu, že na sobotu 20. ledna 1990 je svoláno

shromáždění bývalých příslušníků ministerstev vnitra a občanských pracovníků, kteří museli v minulých letech odejít pro své politické názory nebo politickou příslušnost ze služebního poměru. *Těmto pracovníkům bude umožněn návrat do činné služby, pokud o to požádají a budou způsobilí odborně, občansky a zdravotně.*¹⁰

Jedna jsem také spolu se členy bezpečnostní komise i sám s některými zástupci naší vlády o urychlené a radikální změně ve federálním ministerstvu vnitra, zejména o problematické činnosti StB. Přes častá a důrazná upozornění, že se jedná o klíčový problém, nebyly učiněny ze strany kompetentních vládních činitelů žádné účinnější kroky. Tisíce dobře placených příslušníků StB dále a nerušeně setrávají na svých postech, dále je tento stát ve státě nenarušen. Tato čtyřicet let budovaná mafie, řízená bossy z řad KSČ, pokračuje téměř nerušeně dál ve své neblahé činnosti. Není tajemství, že přežazením nebo zbavením funkcí třeba stovek dosavadních příslušníků StB a jejich funkcionářů se společnost této hrůzné organizace nezbaví. Na jejich místo přijdou zálohy, a to třeba i v osobách nezkompromitovaných a dosazených těmi dosavadními...

Z otevřeného dopisu člena Koordinačního centra OF Petra Buriana ministru Richardu Sacherovi z 16. ledna 1990.¹¹

V reakci na rozšíření počtu náměstků, o kterém rozhodla federální vláda, zřídil 19. ledna 1990 ministr Sacher sekretariát pro svého

druhého (slovenského) I. náměstka plk. Ciklaminiho (spisová značka „NC“).¹² Kromě Verejnosti proti násilí (VPN), resp. Klubu za socialistickou přestavbu Obroda, zastupoval nový náměstek na federálním ministerstvu vnitra významnou skupinu reaktivovaných exkomunistů z řad SNB. Jedním z nich byl někdejší funkcionář I. správy ministerstva vnitra plk. JUDr. Zdeněk Jodas, užívající krycí jméno „Juran“, který pro plk. Ciklaminiho zpracoval tzv. memorandum A, v němž se znalostí věci predikoval nadcházející společenský a politický vývoj: *Politická realita vyžaduje další rozhodné kroky. Tlak veřejnosti stoupá a bude se dále stupňovat. Napětí se bude v souvislosti s předvolební kampaní zvyšovat. Jednotlivci z aparátu budou organizovat aktivní opatření k šíření atmosféry nejistoty a z obav veřejnosti poroste sklon k podléhání i živení fám [sic] o nebezpečnosti aparátu, což k politické stabilitě nepřispěje. Stará svázanost struktur MV s aparátem KSČ zůstává nepochybnou realitou i nadále. Protože není šance vystoupit proti politické realitě otevřeně, budou se odcházející politické síly koncentrovat na každou chybu vedení státu a pracovat s desinformacemi a používat znalosti StB ke skandalizování osobnosti politického spektra. V této situaci je třeba na jedné straně hájit lidskou tvář a toleranci lidové revoluce, na druhé straně však v klíčových aparátech projevit tvrdost a nepodléhat naivitě. To platí plně o klíčových složkách StB. Veřejnost musí mít pocit, že vláda má situaci plně v rukou, že nejsou důvody ke strachu, protože aparát StB je plně neutralizován. OF je třeba přesvědčit, že v etapě do voleb jde*

⁷⁾ KOŠICKÝ, Patrik – ŽÁČEK, Pavel: *Štátní a Verejná bezpečnosť*, s. 43.

⁸⁾ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 358–359.

⁹⁾ Sdělení ministra vnitra Richarda Sachera: Adieu, StB! (ČTK). *Mladá fronta*, roč. 46, č. 14 (17. 1. 1990), s. 1–2.

¹⁰⁾ Sdělení ministra vnitra ČSSR: Změny v StB (ČTK). *Rudé právo*, roč. 70, č. 14 (17. 1. 1990), s. 1–2.

¹¹⁾ Cit. dle BAUER, Jan: *Aféry*, s. 12–13.

¹²⁾ Srov. Rozkaz ministra vnitra Československé socialistické republiky (dále jen RMV ČSSR) č. 11 „Zřízení sekretariátu I. náměstka ministra vnitra ČSSR“ z 19. 1. 1990.

především o neutralizaci a že heslo o zrušení StB je pseudorevoluční a nic zásadního neřeší. Myslím, že se shodujeme v tom, že možnosti masového vystoupení StB proti vládě rozhodně nehrozí. Hlavní nebezpečí je v akumulovaných informacích (svazky mohou být zapečetěny, informace jsou u jednotlivců), ve stycích s ideově spřízněnou agenturou a vazbách na staré struktury KSČ. To se rozpuštěním neeliminuje.

V závěru svého elaborátu „Jurán“ doporučoval ihned zahájit aktivní spolupráci s laickou komisí v Koordinačním centru OF a prezentovat zásadní přístup vedení ministerstva. *Sdílet hlavně: všichni náčelníci správ Stb jsou odvoláni, jejich pravomoci převzali noví náměstci, kteří pracují se svými poradci; činnost vnitřního politického zpravodajství je zrušena, ostatní je pod kontrolou; probíhá rozbor o sumě informací, aby bylo zabráněno jejich zneužití* (zvýraznil aut.); *na představách o nové bezpečnostní službě se pracuje, její výstavba však musí respektovat politické reality a může plně začít až po volbách.*¹³

Krátce před tímto varováním došlo k první zdokumentované manipulaci s operativní dokumentací Státní bezpečnosti. Z popudu jednoho z příslušníků politické policie vyslal ministr vnitřní Slovenské socialistické republiky Vladimír Mečiar v noci z 26. na 27. ledna 1990 pracovníka své inspekce kpt. JUDr. Leonarda Čima do tzv. Tisovej vily v Trenčíně, kde se na-

cházelo pracoviště okresního oddělení Státní bezpečnosti, který mu odtud přivezl asi osmnáct zachovaných svazků tajných spolupracovníků. Branně-bezpečnostní výbor Slovenské národní rady posléze konstatoval: *Čímo [...] vnikol do objektu patriaceho FMV, odtiaľ odniesol spisový materiál patriaci k dokumentácii spolupracovníkov ŠtB v Trenčíne. Tento tajný materiál odovzdal osobe, ktorá nebola určená k manipulácii s takýmto materiálom.*¹⁴ Nekontrolované využívání zachované operativní dokumentace se tedy v první řadě týkalo té její části, která byla na základě rozkazu federálního ministra vnitřní zapečetěna v trezorech na úřadovnách, a nikoliv soustředěna v operativních archivech.

Dne 30. ledna 1990 vznikla Odborná komise ministra vnitřní ČSSR, s rozsáhlými iniciativními a kontrolními pravomocemi, včetně možnosti zřizovat obdobné orgány u středních článků řízení bezpečnostního aparátu. Mezi její úkoly mělo mimo jiné patřit posuzování a předkládání návrhů na vytváření nového systému bezpečnosti a ochrany státu, kontrola důsledného plnění vydaných rozkazů a pokynů a jejich *uvádění v život.*¹⁵ V jejím čele stanul bývalý první náměstek ministra vnitřní z roku 1968 plk. Stanislav Padrůněk.¹⁶

Posledního lednového dne roku 1990 konečně ministr vnitřní přistoupil ke zrušení téměř všech útvarů Státní bezpečnosti.¹⁷ Rozkaz stanovil nejen nové názvy

zřizovaných součástí zpravodajských a bezpečnostních složek, podřízených federálnímu ministerstvu vnitřní, ale také jmenoval ty z útvarů FMV, jichž se změny nedotkly. K 16. únoru 1990 byla nově stanovena odpovědnost za řízení těchto útvarů – ministr vnitřní ČSSR Richard Sacher mimo jiné přímo řídil *vnitřní a organizační správu FMV*, I. náměstek plk. JUDr. Viliam Ciklamini zpravodajskou službu FMV (bývalou I. správu SNB), náměstek plk. prom. práv. Jaroslav Procházka *úřad FMV pro ochranu ústavy a demokracie*,¹⁸ další I. náměstek JUDr. Ivan Průša pak např. *úřad FMV pro správní službu a legislativu* a plk. RSDr. Andrej Sámel *úřady FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu a pro vyšetřování protiústavní činnosti.*¹⁹ Dalším rozkazem byly k 15. únoru 1990 zrušeny i územní útvary komunistické politické policie a druhého dne byly nahrazeny úřadovny pro ochranu ústavy a demokracie se sídlem v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brně, Ostravě, Bratislavě, Banské Bystrici a Košicích.²⁰ V podřízenosti nově zřízených krajských úřadoven – tedy Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie FMV – tak zůstaly operativní archivy statisticko-evidenčních oddělení zrušených správ Státní bezpečnosti (oproti statisticko-evidenčnímu odboru organizačně začleněnému do struktury vnitřní a organizační správy FMV).²¹

¹³) Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), NMV/C, př. č. 491, č. sl. 1–13/14; Memorandum A, 28. 1. 1990.

¹⁴) ŠIMULČÍK, Ján (ed.): *Dokumenty doby 1990–2000*. Vydavatelstvo Michala Vaška, Prešov 2002, s. 50.

¹⁵) Srov. RMV ČSSR č. 12 „Zřízení odborné komise ministra vnitřní ČSSR“ z 30. 1. 1990.

¹⁶) Stanislav Padrůněk (1923–1991) byl I. náměstkem ministra vnitřní od 21. 6. do 15. 12. 1968, fakticky však funkci nevykonával již od přelomu srpna a září 1968, kdy byl internován sovětskými vojáky.

¹⁷) Zrušení se vyhnula Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. S SNB), o níž bylo 4. 1. 1990 na předsednictvu vlády ČSSR rozhodnuto, že bude převedena do resortu federálního ministerstva národní obrany (FMNO), a také Správa vývoje automatizace SNB, o níž zjevně nebylo známo, že se v posledním roce existence komunistického režimu stala součástí Státní bezpečnosti.

¹⁸) Již 2. 2. 1990 se náčelníkem II. správy SNB a od 16. 2. 1990 náčelníkem (ředitelem) Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie (ÚOÚD) stal plk. JUDr. Zdeněk Formánek (1928); odvolán z funkce byl 3. 5. 1990.

¹⁹) ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho státu*, s. 213–216; příloha č. 3 – RMV ČSSR č. 16/1990.

²⁰) *Tamtéž*, s. 280–281.

²¹) FROLÍK, Jan: Rozdělení fondů Archivu Federálního ministerstva vnitřní. *Archivní časopis*, 1994, roč. 44, č. 1, s. 3.

**Major
JUDr. Pavel Munzar
(1948 v Kolíně)**

Po absolvování střední školy nastoupil 1. 8. 1969 v hodnosti strážmistra k SNB, kde *prokázal rozhodnost a velmi dobře plnil všechny služební úkoly za ztížených podmínek*. Službu započal jako referent 2. odboru Správy ochrany stranických a ústavních činitelů (V. správa), k 1. 5. 1972 přešel k Hlavní správě kontrarozvědky (II. správa), kde se věnoval „agenturně-operativní činnosti“ v oblasti zahraničního obchodu, stejné tematice se věnoval i v rámci nově vzniklé Správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky (XI. správa). Od roku 1974 řádný člen KSČ, v letech 1982–85

absolvoval kontrarozvědný směr na VŠ SNB. K 1. 8. 1985 byl přemístěn k sekretariátu FMV, kde od 1. 7. 1986 působil jako vedoucí starší referent specialista v SEO, od 1. 1. 1988 pak vykonával funkci náčelníka tohoto odboru. K 15. 11. 1989 byl z této funkce odvolán a jmenován zástupcem náčelníka VOS FMV, po reorganizaci této složky působil jako náměstek ředitele úřadu pro koordinaci a řízení. Ze služebního poměru byl propuštěn k 31. 7. 1990 na základě vyjádření občanské komise.

Zdroj: ABS

STATISTICKO-EVIDENČNÍ ODBOR

Vnitřní a organizační správu (VOS) FMV, vedenou od 15. ledna 1990 dosavadním zástupcem náčelníka útvaru mjr. JUDr. Václavem Novotným (nar. 1947), si ministr vnitra ponechal jako hlavní nástroj řízení resortu. V jejím rámci působila kancelář ministra, právní odbor, odbor analytiky a infor-

mací, odbor mezinárodních styků, ústřední operační středisko a další součásti, ale také statisticko-evidenční odbor (SEO). Toto ústřední evidenční pracoviště Státní bezpečnosti (z různých důvodů oddělené od aparátu StB 1. března 1982) se na přelomu let 1989/90 skládalo ze čtyř oddělení – oddělení evidence zájmových osob, oddělení

gistrace svazků a operativního archivu, oddělení spisové a archivní služby a oddělení ochrany utajovaných skutečností. Výkonem funkce náčelníka statisticko-evidenčního odboru byl 15. listopadu 1989 pověřen a 1. února 1990 definitivně ustanoven mjr. JUDr. Josef Rambousek (nar. 1951).²²

Mentalitu tohoto pracoviště ná-

**Major
JUDr. Josef Rambousek
(1951 v Záhrobí,
okres Strakonice)**

Původním povoláním soustružník, k SNB nastoupil v roce 1971. Službu započal u Pohotovostního pluku VB, kde absolvoval praporčickou školu a nadále zde působil jako odborný učitel socialistického práva a velitel čety. Dálkově absolvoval kriminalistický směr na Právnické fakultě UK a VUML, od roku 1976 byl řádným členem KSČ. V posudcích je nadřizovanými označován za *politicky velmi uvědomělého soudruha, který vždy obhajoval a prosazoval zájmy – linii KSČ a jehož smýšlení se slučuje s idejemi marx-leninismu*. K 1. 3. 1979 byl přemístěn k sekretariátu FMV, kde působil jako starší referent specialista ve zvláštním oddělení na poli ochrany utajovaných skutečností. Byl velice kladně

hodnocen za dosažené výsledky v oblasti *znalecké činnosti na úseku státního, služebního tajemství a zpravodajské činnosti, spojené s aktivní účastí u trestních soudů, jakož i v preventivně výchovné činnosti při tvorbě filmových scénářů*. Od roku 1982 byl zařazen v kádrových rezervách na funkci náčelníka oddělení. 15. 11. 1989 byl dočasně pověřen výkonem funkce náčelníka SEO, v této pozici byl potvrzen 1. 2. 1990. Ze služebního poměru byl uvolněn na vlastní žádost k 31. 1. 1992. V posudku o služební činnosti se mimo jiné uvádí, že *nikdy nebyl zařazen ve složkách bývalé StB a nepracoval ve výkonných strukturách FMV*. Zdroj: ABS

²²⁾ V průběhu činnosti Komise FS ČSFR pro dohled nad vyšetřováním události 17. 11. 1989 se objevily informace o možném podílu mjr. Rambouska na likvidaci operativní dokumentace: *P. Rambousek byl předvolán zejména proto, že jeden ze svědků, vyslýchaných komisí, vypověděl, že p. Rambousek někdy koncem listopadu 1989 tlumočil pracovníkům SEO FMV příkaz vedení ministerstva ke zničení všech karet manuální evidence StB. P. Rambousek tuto skutečnost rozhodně popřel a uvedl, že ovšem mohlo dojít k záměně, protože on byl do funkce jmenován 15. listopadu 1989, fakticky do ní nastoupil 20. listopadu s tím, že si vymínil, že vzhledem k neznalosti problematiky evidencí jeho předchůdce ve funkci Munzar ještě nějakou dobu oddělení evidencí povede, než se p. Rambousek zapracuje*. Viz ABS, f. Statisticko-evidenční odbor (dále jen A 31/3), inv. j. 60; služební záznam kpt. J. Frolíka, 4. 11. 1991.

zorně prezentuje Pokyn k zabezpečení řádného výkonu ochrany státního a služebního tajemství, který SEO připravil pro ministra vnitra a jenž jako by šel nejenom proti rozhodnutí předsednictva vlády (zabezpečit širší informovanost veřejnosti o skutečné podstatě, smyslu a výsledcích práce Bezpečnosti), ale i proti samotné podstatě společenských a politických změn. Dokument sice nemohl pominout hluboké demokratické přeměny, potřebu veřejné informovanosti ani otevřenost a svobodu sdělovacích prostředků, na stranu druhou považoval občasně výstupy ministra, který ho podepsal 31. ledna, za dostatečné: *Vedení federálního ministerstva vnitra poskytuje pro potřebu veřejného zpravodajství řadu informací včetně některých ještě v nedávné minulosti utajovaných. Tento proces však není živelný. Je respektováno specifické poslání resortu a wolňování informací je regulováno důležitostí chráněného zájmu jednotlivých skutečností, potřebami řádného výkonu bezpečnostní služby. [...] Bylo by proto nesprávné chápat objektivní veřejnou informovanost jako zrušení zásad stanovených pro ochranu utajovaných skutečností a povinností osob určených ke styku se státním a služebním tajemstvím. To plně platí i v případech jednání s občanskými iniciativami u „kulatého stolu“.*²³

Ministr Sacher zároveň v souvislosti s likvidací útvarů Státní bezpečnosti poskytl médiím prohlášení: *Rozejdeme se se všemi, kteří při plnění úkolů na tom či onom úseku bezpečnostní práce porušovali zákony, jednali v rozporu se zásadami zpravodajské etiky, zneužívali funkce k různým formám ná-*

Na oddělení evidence SEO je založeno přibližně 700 tisíc (správně 890 000 – pozn. aut.) karet, na nichž jsou zakódovány různé utajované údaje o evidovaných osobách a objektech. Jde většinou o odkazy na operativní materiály SNB, v nichž jsou obsaženy celkové konkrétní údaje. V evidenci SEO se předepsaným způsobem registrují i konfidenti StB, tak zvaní důvěrníci a tajní spolupracovníci StB. V současné době je listková evidence SEO převáděna na databázi z počítače. Evidence SEO je pečlivě zajištěna před únikem utajovaných skutečností. Pracovníci SEO jsou speciálně proškoleni k ochraně státního tajemství. Na pracoviště SEO má přístup jen velmi omezený počet osob. Většina pracovníků SEO nemůže sama získat výstupní údaje evidence bez spolupráce s dalšími pracovníky. Je přesně vymezen velmi úzký okruh osob, které přicházejí do styku s výstupními údaji evidence, a osob, které jsou oprávněny předložení těchto údajů vyžadovat. Na pracoviště SEO může vstupovat pouze federální ministr vnitra, pracovníci SEO, ředitel VOS a jeho zástupce. Vyžadovat podávání informací z evidence SEO v neomezeném rozsahu jsou kromě výše uvedených vedoucích pracovníků FMV oprávnění ředitel SEO, pracovníci Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie FMV, zpravodajské služby FMV (rozvědka) a náměstci federálního ministra vnitra. Ostatní pracovníci FMV mohou požadovat informace pouze v rozsahu plnění jejich pracovních úkolů.

Ze zprávy generálního prokurátora ČR Pavla Rychetského pro předsedu Federálního shromáždění ČSFR Alexandra Duběčka ze dne 17. dubna 1990.

*tlaku na občany, počínaje vyhrožováním a konče nejhrubšími formami psychického teroru. Opětovně se snažil uklidnit veřejnost tvrzením, že všechny tyto otázky důsledně posoudí příslušné odborné a občanské komise. Ujišťuji vás, že tyto komise, jejichž úkolem je posoudit způsobilost či nezpůsobilost pro setrvání v další službě, budou postupovat nanejvýš spravedlivě a v žádném případě nesmí jít o žádný hon na čarodějnice. Na místa těch, kteří budou muset odejít, budeme přijímat občany, kteří projeví zájem o službu v Bezpečnosti, pokud budou občansky bezúhonní, zdravotně způsobilí, a to bez ohledu na politickou příslušnost nebo náboženské vyznání.*²⁴

V prvním týdnu února 1990 byli do budovy centrály kontrarozvědných útvarů Státní bezpečnosti v Thákurově ulici v pražských Dej-

*vicích vpuštěni novináři. V průběhu návštěvy náměstek plk. Jaroslav Procházka prohlásil: Pro ochranu bezpečnosti státu vytváří (kontrarozvědka – pozn. aut.) novou koncepci a strukturu. Zárukou pro případné teoretické zneužití se přitom stanou právní úprava, nepřipustnost jakéhokoliv spojení nových služeb s politickými stranami a v neposlední řadě i výběr lidí s demokratickým smýšlením. Případy velkého množství informátorů StB z řad veřejnosti budeme řešit po konsolidaci nového úřadu.*²⁵

Dne 16. února 1990 informoval náčelník vnitřní a organizační správy FMV mjr. Novotný náčelníka statisticko-evidenčního odboru mjr. Rambouska o rozhodnutí předsednictva vlády ČSSR převést Hlavní správu vojenské kontrarozvědky z resortu federálního ministerstva vnitra do podřízenosti

²³⁾ ABS, f. A 31/3, inv. j. 21; Pokyn ministra vnitra ČSSR k zabezpečení řádného výkonu ochrany stát. a služeb. tajemství, 31. 1. 1990.

²⁴⁾ Definitivně: bez StB. Z prohlášení ministra vnitra ČSSR R. Sachera. *Mladá fronta*, roč. 46, č. 28 (2. 2. 1990), s. 2.

²⁵⁾ ŠUBERT, Jan: Navštívili jsme nejtajnější složku StB. V centrále kontrarozvědky. *Zemědělské noviny*, roč. 46, č. 31 (6. 2. 1990), s. 1-2.

federálního ministerstva národní obrany (FMNO). Zároveň jej požádal o stanovisko k návrhu „Dohody FMNO a FMV o součinnosti a koordinaci zpravodajské činnosti při ochraně Československé lidové armády“, kterou *k zabezpečení bezporuchového chodu po převodu vojenské kontrarozvědky do působnosti FMNO zpracovala III. správa SNB.*

Pro oblast využívání operativních, archivních a poznatkových fondů bylo navrženo (*s cílem zamezit nekoordinované činnosti, střetu zájmů při operativní činnosti a zefektivnění práce [sic]*) konstatovat vzájemné oprávnění příslušníků federálního ministerstva vnitra a federálního ministerstva národní obrany, respektive nově zřizovaného Vojenského obranného zpravodajství (VOZ), lustrovat ve svých evidencích a *vyžadovat poznatky k jednotlivým objektům, osobám a jevům, které se nacházejí v evidencích a poznatkových fondech smluvních stran...*

O šest dní později mjr. Rambousek zpracoval negativní stanovisko k návrhu Dohody, v němž uváděl, že navrhované řešení prolamuje zásadu jednotného koordináčního systému a databáze projektu Informačního systému Evidence zájmových osob (IS EZO). *Jsou preferovány orgány FMNO VOZ tím, že v IS EZO pouze signalizují blokaci osob prostřednictvím SEO HS VOZ. To je pro FMV v této podobě nepřijatelné [...].* Jinými slovy – příslušníci statisticko-evidenčního odboru vnitřní a organizační správy mi-

nisterstva vnitra si uvědomili, že nástupci III. správy SNB si chtějí zajistit neomezený přístup do informačních zdrojů ústředních evidencí a operativního archivu FMV. Za to ovšem nabízeli pouze částečný přístup a kontrolu svého evidenčního systému.²⁶

Během prezidentovy návštěvy Sovětského svazu se 25. a 26. února 1990 sešel v Moskvě ministr vnitra Sacher s předsedou Výboru státní bezpečnosti (KGB) arm. gen. Vladimírem A. Krjučkovem.²⁷ Cílem jednání bylo signovat dohodu o spolupráci Ministerstva vnitra ČSSR s KGB, která měla nahradit dohodu stávající, uzavřenou 30. srpna 1989. Text dokumentu, zpracovaný aparátem federálního ministerstva vnitra ve spolupráci se sovětskou stranou, která zřejmě také akci iniciovala, několikrát ministr projednával s premiérem Mariánem Čalfou. Dohoda též prošla připomínkovým řízením ministerstva zahraničních věcí a také prezidentova bezpečnostního poradce, scénaristy Jiřího Křižana.²⁸ Richard Sacher ji posléze prezentoval jako smlouvu *kvalitativně nového typu, založenou na zásadách faktické suverenity a rovnoprávnosti obou států.*²⁹

Dohoda byla zaměřena na výměnu informací a vědecko-technických materiálů, dodávek speciálních techniky, výměny zkušeností ze služební činnosti a pomoci při přípravě specialistů (čl. III), zejména pak v oblastech souvisejících s mezinárodním terorismem, zneužíváním omamných a psychotropních

látek, ochranou jaderných zařízení, ekonomikou, mezinárodní dopravou a spoji, paděláním platidel, zajišťováním bezpečnosti vládních delegací, ochranou objektů a osob pracujících ve společných národohospodářských objektech, pátráním po osobách podezřelých ze spáchání závažných trestných činů (čl. IV).³⁰ Podle pozdějšího stanoviska již bývalého ministra Sachera i federálního ministerstva vnitra nebyla dohoda *nikdy oživena* a díky neexistenci faktické spolupráce s KGB se stala *mrtvou literou*.³¹

Podle výpovědi slovenských příslušníků Státní bezpečnosti zůstal až do poloviny února 1990 dosavadní systém práce ve statisticko-evidenčních odděleních funkční. *V mesiacoch november a december 1989 nikto z nových politikov nemal záujem, ba ani priamu možnosť bez prípadnej kompromitácie zo spolupráce s ŠtB dostať sa k archívom ŠtB. [...] Druhá etapa sa začala v polovici februára 1990, keď došlo k rozpusteniu ŠtB. Príslušníci a pracovníci úradovní boli daní do činných záloh (správně: záloh pro dočasně nezařazené příslušníky – pozn. aut.) a vedením ŠtB boli poverení noví funkcionári.*³² Přístup k operativnímu archivu správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě (XII. správa SNB) a správy Státní bezpečnosti Bratislava měl poté ředitel slovenské expozitury Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie plk. JUDr. Jaroslav Svěchota³³ a někteří jeho podřízení. *Okrem nich tu boli aj bývalí reaktivovaní príslušníci ŠtB, ktorí sa prihlásili na*

²⁶⁾ ABS, f. A 31/3, inv. j. 30.

²⁷⁾ Je pravděpodobné, že ve dnech 26.–28. 2. 1990 pobývali v Moskvě také první náměstci V. Ciklamini a I. Průša.

²⁸⁾ Otázka pro poslance FS Richarda Sachera (šifra nel). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 233 (5. 12. 1990), s. 16.

²⁹⁾ Z odpovědi R. Sachera poslanci L. Lisovi. *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 108 (10. 5. 1990), s. 3.

³⁰⁾ ABS, OMS VOS FMV, č. j. FMV-87/R-1990-SSSR. Srov. ADAMIČKOVÁ, Naďa: R. Sacher k dohodě s KGB: Výměna informací pro boj se zločinem je užitečná. *Rudé právo*, roč. 71, č. 285 (5. 12. 1990), s. 5.

³¹⁾ Otázka pro poslance FS Richarda Sachera (šifra nel). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 233 (5. 12. 1990), s. 16; S KGB nespolupracujeme (šifra Mly). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 232 (4. 12. 1990), s. 3.

³²⁾ ŠIMULČÍK, Ján (ed.): *Dokumenty doby*, s. 40.

³³⁾ Jaroslav Svěchota (nar. 1941) byl 9. 2. 1990 ustanoven náčelníkem XII. správy SNB, od 15. 2. 1990 do 14. 8. 1990 působil z titulu zástupce náčelníka (od 1. 4. 1990 náměstka ředitele) ÚOÚD v čele expozitury Slovensko; od 15. 8. 1990 vykonával funkci I. náměstka ministra vnitra SSR.

kontrolu ŠtB a potom aj na vypracovanie novej koncepcie štátnej bezpečnosti. Zjevně šlo o osoby, které plk. Ciklamini prosadil do odborné komise zřízené v Bratislavě.³⁴

Již v tomto období se začala stupňovat snaha některých slovenských politiků získat co nejvíce kompromitujících materiálů z archivů Státní bezpečnosti. Přestože plk. Svěchota nechal poměrně často lustrovat v operativní evidenci, *nerobila sa žiadna dokumentácia o lustráciach a o pohybe archiválií v budove i mimo nej*. Zpočátku byli reaktivováni příslušníci SNB dokonce nuceni využívat pomoci bývalých pracovníků operativního archivu, které se po dobu pracovní doby jinak zdržovaly ve svém bydlišti. Vyšetřování odhalilo pouze jeden konkrétní případ – lustraci Jána Langoše, k níž došlo 25. února 1990.³⁵

Tato lustrace souvisela se snahou aktivisty Verejnosti proti násilii Jána Budaje stát se na přelomu února a března 1990 předsedou Slovenské národní rady (SNR) a nahradit v této funkci představitele Komunistické strany Slovenska (KSS) Rudolfa Schustera. Plk. Ciklamini se této změně snažil zabránit. *Jako náměstek federálního ministra vnitra jsem ho (Budaje – pozn. aut.) nechal lustrovat a zjistil při tom, že je agentem StB. Proto*

*jsem o něm začal zhruba od poloviny března sbírat materiály, abych je, kdyby to bylo potřeba, předložil kompetentním orgánům.*³⁶ Archivovaný originál agenturního svazku Jána Budaje vyjmul z bratislavského archivu osobně plk. Svěchota a odevzdal ho přímo Ciklamini.³⁷ První náměstek ministra tehdy navštívil předního představitele Verejnosti proti násilii Petera Zajace a informoval jej, že aktivisté Koordinačního výboru VPN Ján Langoš a Ján Budaj chtějí podle jeho zdrojů provést na Slovensku „černý puč“. Následně to Zajac interpretoval jako obavu o ztrátu mocenských pozic: *Dubček, to dnes vieme, mal tie materiály v rukách, Čič ich mal zrejme v rukách, Svěchota ich mal v rukách, Ciklamini ich mal v rukách a oni s nimi pracovali tak, ako chceli. Vytiahli to, čo chceli, kedy to chceli, a to nás sprevádza až dodnes.*³⁸

Pravděpodobně v této době také došlo k vyříznutí několika stran v registračních a archivních protokolech, což mělo zabránit identifikaci některých osob evidovaných jako tajní spolupracovníci (včetně Jaroslava Svěchoty, krycím jménem „Technik“) anebo zakrýt fakt, že byly ukradeny archivované agenturně-operativní svazky.³⁹ *Na jednej strane boli pokusy zničiť alebo ukradnúť materi-*

*ály ŠtB a tak zatajiť spojitost medzi Mečiarom a ŠtB, na druhej strane Mečiar sám zneužíval materiály ŠtB vedené o iných osobách v politickom boji. Treba zdôrazniť, že to boli kópie ukradnutých materiálů, ktoré chýbali v archíve ŠtB, a niekedy to boli dokonca ukradnuté originály.*⁴⁰

Aféra ovlivnila také vztah ministra Sachera ke svému náměstkovi, který při jednáních s plk. Ciklamini výrazně ochladl. *Ministr mi začal nedůvěřovat už tehdy, kdy jsem zabránil tomu, aby se Ján Budaj stal předsedou Slovenské národní rady. To bylo začátkem března.*⁴¹

OČISTA

Prověřkové a občanské komise se staly zdrojem informací pro nejvyšší orgány Občanského fóra a posléze i branně-bezpečnostní výbory federálního parlamentu.⁴² Dne 13. března 1990 odborná komise dokončila kritický elaborát, určený ministrowi vnitra, jenž zjevně akceleroval situaci jak v resortu federálního ministerstva vnitra, tak i na politické scéně. *Přes uvedené pracovní vytížení jsou členové komise toho názoru, že komise své hlavní poslání neplní především proto, že neovlivňuje dostatečně vývoj na federálním ministerstvu vnitra tak, aby odpovídal pohybu v celé společnosti.* Níže podepsané členy

³⁴) ŠIMULČÍK, Ján (ed.): *Dokumenty doby*, s. 41.

³⁵) *Tamtéž*, s. 40–42.

³⁶) BAUER, Jan: *Aféry*, s. 21. R. Sacher to s odstupem komentoval: *Pan Ciklamini jako náměstek mohl žádat o lustrace. A on si skutečně vyzvedl svazek pana Budaje a měl ho, jak jsem se dodatečně dozvěděl, zavřen v trezoru a potom ho jako politickou bombu nechal vybuchnout. Tímto způsobem se podle mého názoru nedá postupovat, protože tak jeden člověk může terorizovat polovinu politických představitelů na Slovensku. Tamtéž*, s. 30. Faktem zůstává, že se při přebírání trezoru I. náměstka žádný agenturní svazek nenašel. ABS, f. A 31/3, inv. j. 106; seznam věcí a písemností uložených v trezoru I. NMV plk. JUDr. V. Ciklaminiho, 24. 4. 1990. Ač šlo jednoznačně o zásah ve prospěch R. Schustera (KSS), bývalý předseda SNR se ve svých pamětech ani slovem nezmiňuje o roli agenturního svazku v celé aféře (pouze poněkud nelogicky zařadil k fotografiím na stranách 288 a 289 i kopii pokynu MV ČSSR z 2. 4. 1990). Srov. SCHUSTER, Rudolf: *Ultimátum*. Svoboda, Praha 1997, s. 162–208.

³⁷) Z fondu „A“ operativního archivu v Bratislavě se do 1. 7. 1990 ztratilo 19 agenturních svazků, z nichž byly kromě svazku na J. Budaje posléze V. Mečiarom veřejně použity ještě svazky vedené na I. Čarnogurského a L. Košťu. ŠIMULČÍK, Ján (ed.): *Dokumenty doby*, s. 41–42. V. Ciklamini měl originál svazku i po svém odvolání po dobu nemocenské u sebe a teprve 28. 6. 1990 ho měl vrátit náměstkovi ministra vnitra Janu Rumlovi. BAUER, Jan: *Aféry*, s. 21.

³⁸) Cit. dle SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 368.

³⁹) Srov. KOŠICKÝ, Patrik – ŽÁČEK, Pavel: *Štátna a Verejná bezpečnosť*, s. 49–51, 52.

⁴⁰) PALKO, Vladimír: *Boj o moc a tajná služba*. Vydavatelstvo Michala Vaška, Prešov 2004, s. 36.

⁴¹) BAUER, Jan: *Aféry*, s. 19.

⁴²) SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 359–361.

komise⁴³ velmi znepokojovalo, že se situace na federálním ministerstvu vnitra, hlavním nosným sloupu totalitního režimu, nemění náležitým tempem a v potřebné hloubce.

Za typické pro současnou situaci na federálním ministerstvu vnitra považovali, že staré funkcionářské kádry v podstatě zůstávají na svých místech nedotčeny; stejně jako jejich aparát. *Ve služebním poměru zůstávají bývalí příslušníci Státní bezpečnosti v[etně] odpovědných náčelníků. [...] Podle dostupných informací se tito lidé scházejí mezi sebou a udržují kontakty s bývalými funkcionáři KSČ. Spoléhají se přitom na vedoucí funkcionáře FMV, kteří stále v ministerstvu*

zůstávají, a mnohdy s nimi dokonce dále udržují spojení. Očista aparátu od lidí zkompromitovaných nezákonnou činností se neprovádí. Členové komise obvinili odpovědné útvary – inspekci ministra, správu pro personální práci a vzdělávání a vnitřní a organizační správu (tj. útvary podřízené Sacherovi), že neprojevují samostatnou iniciativu. Spoléhají se, že celý problém očisty vyřeší probíhající prověrky. Za této situace je vybudování kontrarozvědného aparátu [...] v nedohlednu. Přitom bezpečnostní situace v zemi naléhavě vyžaduje, aby kontrarozvědný aparát začal co nejdříve plnit svou funkci. Zatím existuje jen torzo znalostí o tom, co se v zemi děje.

Velmi negativní vliv na situaci v resortu měly mít „některé“ (zřejmě výše uvedené) centrální útvary. *Snaží se budít dojem nepostradatelnosti a vnucují svoji vůli vedení FMV. Ignorují nové funkcionáře [...]. Nepomáhají jim, přes jejich hlavy vyžadují informace a sami dávají příkazy podřízenému aparátu. V některých případech se k nim chovají netaktně až urážlivě, což v nepodstatných věcech kompenzují až servilní ochotou.* Federální ministerstvo vnitra tak z pohledu odborné komise zůstávalo v důsledku všech uvedených okolností výraznou výjimkou ve společenském pohybu naší země. *Pohybu vpřed nepomáhá, ale nezřídka jej i brzdí.*

Členové komise dále ministrově sdělovali, že FMV má ve svých rukou materiály, jimiž lze dokumentovat činnost totalitního režimu. Formulovali to poněkud dvojsečně: *S těmito materiály se zatím nepochybně pracuje, a v politickém boji nejsou proto zatím využívány. Jde především o materiály odhalující obohacování, korupci, provokace bývalé Státní bezpečnosti, promyšlené akce proti občanským iniciativám včetně snahy o rozdrčení demokratického procesu.* Předseda Padrůněk se kromě zopakování priorit vedení resortu (zejména důsledné očisty aparátu od příslušníků státobezpečnostních složek a urychlené provedení prověrek) v samotném závěru elaborátu snažil ujistit ministra, že členové komise jsou vedeni jediné snahou pomoci mu v jeho těžké a odpovědné práci.⁴⁴

Na pracovním jednání občanských a kontrolních komisí při federálním ministerstvu vnitra, Ministerstvu vnitra ČSR i krajských a okresních správách SNB, konaném 17. března 1990, se situace ještě radikalizovala. Byla přijata

**Major
JUDr. Václav Novotný
(1947 v Táboře)**

Po absolvování střední průmyslové školy stavební pracoval jako technik, v roce 1972 nastoupil jako referent ke 2. oddělení 3. odboru Správy StB Praha. Podle archivních dokumentů se zde aktivně podílel na rozpracování některých akcí

a zodpovědně si počínal při řízení sítě důvěrníků. Absolvoval kontrarozvědný studijní směr na nástupní škole StB pro příslušníky se středoškolským vzděláním, později též vystudoval dálkově Právnickou fakultu UK. K 1. 8. 1979 byl pověřen výkonem funkce zástupce náčelníka štábu Krajské správy SNB Praha. Podle svých nadřazených byl oddaným členem KSČ a přesvědčeným marxistou, který ve své každodenní činnosti zajišťuje plnění linie strany na všech úsecích štábu. 1. 3. 1982 byl povýšen do hodnosti kapitána, o několik měsíců později nastoupil na sekretariát FMV do odboru analytiky, informací a plánování, kde se podílel na přípravě zásadních analytických, hodnotících a návrhových materiálů resortu FMV. 1. 3. 1987 byl povýšen na majora a 1. 1. 1988 pověřen funkcí l. zástupce náčelníka sekretariátu FMV. 15. 1. 1990 byl jmenován náčelníkem vnitřní a organizační správy FMV. Ze služebního poměru byl uvolněn na základě vlastní žádosti k 15. 4. 1990.

Zdroj: ABS

⁴³⁾ Kromě předsedy odborné komise S. Padrůňka dopis signovali Přemysl Holan, Zdeněk Midas, Pavel Tonhauser, Jaroslav Andres, Josef Orel, Miroslav Svoboda, Božena Valachová, Jiří Vojta, Josef Minx, Zdeněk Formánek, Ladislav Pešek, Josef Klečka, Jan Peřina, Miroslav Homoláč, Zdeněk Medek, Oldřich Šebor, Zdeněk Zikmundovský, Jiří Hošek, Ján Sutor, Štefan Martišek, Jaroslav Skřivánek, Jiří Podlesný a Otto Fišer.

⁴⁴⁾ ABS, NMV/C, př. č. 491, sl. č. 1/26.

ta rezoluce, která požadovala bezodkladné přijetí zákona, jenž by umožnil okamžité propuštění příslušníků Státní bezpečnosti, a to hromadně rozkazem federálního ministra vnitra, neboť protiprávnost činnosti StB jako celku je prokázána a k prověřování činnosti příslušníků StB není nutné, aby byli zaměstnanci FMV. Další kritika byla zaměřena proti nomenklатурním kádrům Komunistické strany Československa, v jejichž rukou se nacházela Inspekce ministra vnitra i kádrová a vzdělávací správa. Ti, ale i jiní všemožně komplikují činnost prověřkových komisí a brzdí proces očisty SNB. Konkrétně byl jako jediný zmíněn náčelník vnitřní a organizační správy FMV mjr. Novotný. Žádáme proto, aby byli z úřadu FMV okamžitě propuštěni všichni bývalí náčelníci StB a bylo proti nim, v případě existence důkazů, neprodleně zahájeno trestní stíhání. Dokud nebude pořádek na FMV, nemůže být pořádek v žádné ze složek SNB na nižší úrovni. Ještě téhož dne byla rezoluce schválena sněmem Občanského fóra v Praze.

Jménem Ústřední občanské komise pro očistu FMV informoval RSDr. ing. Oldřich Hromádka federálního ministra vnitra o přijetí rezoluce. V diskusi při tomto pracovním jednání byl kritizován současný stav na FMV. Základní útvary, přímo Vám podřízené, zůstaly do dnešního dne prakticky personálně nedotčeny. Ve většině případů se jedná o lidi, kteří důsledně sloužili politice potlačování lidských práv. V tomto směru bylo FMV nejdůležitějším nástrojem tehdejšího předsednictva ÚV KSČ. Kromě urychlené prověř-

ky a zásadních personálních změn mělo být snížením početních stavů těchto útvarů dosaženo zvýšení jejich efektivity s cílem zamezit brzdění činnosti celého resortu. Je třeba vzít k odpovědnosti ty současné funkcionáře FMV, kteří měli informace o trestné činnosti některých bývalých náměstků FMV [...]. Aby vyšetřování bylo důsledné, je nutno urychleně provést propuštění náčel[níků] útvarů FMV (VOS, inspekce, personální správa) a jmenovat nové náčelníky a zástupce z lidí nezkompromitovaných činností na bývalém FMV, občansky bezúhonných a plně oddaných demokracii. Rezoluce byla zaslána na vědomí prezidentu republiky, předsedovi Federálního shromáždění, předsedovi vlády a členům Rady Koordinačního centra Občanského fóra.⁴⁵

Mezitím ministr Sacher řešil stěhování části útvarů federálního ministerstva vnitra z objektu Majakovská 19 a 21 do dostavby v objektu Letná. V termínu od 19. března do 15. dubna 1990 se přestěhovaly sekretariáty obou prvních náměstků Ciklaminiho a Průši i náměstka Sámela; sekretariát ministra vnitra se stěhoval v rámci vnitřní a organizační správy FMV. Statisticko-evidenčního odboru se však změna netýkala – i nadále působil v objektu v Thákurově ulici.⁴⁶

LUSTRACE I.

Pracovníci Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie – coby faktičtí nástupci Hlavní správy kontrarozvědky SNB – pro svou činnost nevyhnutelně potřebovali lustrovat v dostupných evidencích kontrarozvědných součástí Státní

bezpečnosti, zejména pak v informačních systémech statisticko-evidenčního odboru vnitřní a organizační správy FMV. Jako první měli možnost seznámit se s rozsahem likvidace operativní dokumentace v první dekádě prosince 1989,⁴⁷ a tak nebylo divu, že se snažili rekonstruovat agenturně-důvěrnícké sítě poslední garnitury komunistické politické policie.

Nerovné postavení ústředního evidenčního pracoviště, podléhajícího v rámci útvaru FMV přímo ministrovi, a lustrujícího Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, podřízeného pouze náměstkovi, vyvolávalo ze samé podstaty věci v otázce lustrací z evidencí SEO nájatý vztah. Náčelník vnitřní a organizační správy FMV mjr. Novotný vyčítal úřadu – aniž by ovšem znal jeho potřeby – že systematicky získává z evidence zájmových osob údaje, které v souhrnu nemohly být předmětem zájmu tohoto úřadu, a argumentoval předpokládaným únikem informací o politicích mimo oblast federálního ministerstva vnitra. Mjr. Novotný dokonce při vyšetřování argumentoval možnými velmi nepříznivými dopady na politickou stabilitu.

Snad nejvíce funkcionáře vnitřní a organizační správy šokoval Stanislav Padrůněk, který se na náčelníka SEO mjr. Rambouska obrátil s požadavkem poskytnout Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie kompletní počítačovou sestavu se jmény všech tajných spolupracovníků bývalé StB po linii vnitřního zpravodajství. Mjr. Novotný zhodnotil tuto žádost jako naprosto bezprecedentní, které není

⁴⁵⁾ Tamtéž, sl. č. 1/9.

⁴⁶⁾ Srov. RMV ČSSR č. 36 „Přemístění určených útvarů federálního ministerstva vnitra z objektu MAJAKOVSKÁ do objektu dostavby LETNÁ“ z 2. 3. 1990.

⁴⁷⁾ Srov. ŽÁČEK, Pavel: „Můžou přijít, jsme hotovi...“ Tzv. Lorencova „skartace“ z prosince 1989 v dokumentech. *Památ národa*, 2004, úvodní číslo, s. 28–41; ŽÁČEK, Pavel: *StB na Slovensku za „normalizácie“*. Ministerstvo spravodlivosti SR, Bratislava 2002, s. 74–77, 105–112. Na základě výsledku účelové kontroly na úseku registrace a v archivu v Brně dne 23. 3. 1990 měly být následně provedeny kontroly operativních archivů všech úřadoven ÚOÚD. ABS, f. 31/3, inv. j. 94.

Mjr. Novotný je třídne uvědomělý a politicky vyspělý člen KSČ. Zastával řadu stranických funkcí, ve kterých byl kladně hodnocen. Uložené úkoly plní odpovědně a svědomitě. V práci důsledně uplatňuje vedoucí úlohu strany. Své politické vzdělání si rozšiřuje studiem VUML při HV KSČ na FMV. V současné době vykonává funkci člena CÚV KSČ. V průběhu služby v SNB byl převážně zařazen na úseku Státní bezpečnosti. Získané praktické zkušenosti využívá v současném zařazení. Prokazuje dobrou znalost výkonu a řízení analytické činnosti, zejména dokáže kriticky hodnotit její formy, metody a význam. Pracuje samostatně, racionálně, se schopnostmi postihnout problémy a nedostatky bezpečnostní práce a jejich příčiny. V zastávané funkci prokazuje předpoklady pro úspěšné řízení svěřených úseků. Jedná se o čestného, zásadového a skromného příslušníka SNB. Je kritický a sebekritický. V kolektivu spolupracovníků má neformální autoritu. [...] V krizovém období let 1968–69 se nezpronevěřil zásadám marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu.

Z hodnocení Václava Novotného, schváleného předsednictvem ÚV KSČ 21. července 1988.

cích v blízkosti významných politických činitelů, uvědomil ředitele úřadu, že tento postup není možný, a zakázal ho. Měl požadovat, aby veškeré výstupy z federálního ministerstva vnitra odcházely pouze s jeho vědomím. Jakmile jsem byl o všem informován od tohoto statisticko-evidenčního oddělení, že je zájem lustrvat [...] i členy parlamentu, pojal jsem podezření, proč vlastně chce ředitel tohoto Úřadu lustrvat členy parlamentu, proč má zájem na jejich poznatcích. Dospěl jsem k závěru, [že] je to záležitost velice nebezpečná [...] v tom, že by bylo možné velice dobře osoby, které mají - lépe řečeno měly - určitý vztah k federálnímu ministerstvu vnitra, politicky vydírat. Proto jsem tuto činnost zakázal, ale když jsem viděl, že i přesto jsou činěny pokusy, a to způsobem neoprávněným, bylo například požadováno na pracovníkovi, aby byla lustrována osoba pana Michaela Kocába, tak jsem nemohl již déle čekat, že bude, nebo nebude splněn můj rozkaz.

Z tohoto důvodu prý ministr nechal podle brožury *Informace pro poslance FS č. 39/1990* se seznamy poslanců, kterou našel na lavici ve Federálním shromáždění ČSSR,⁵¹ vybrat všechny karty poslanců, stejně jako veškeré svazky a spisy z operativního archivu statisticko-evidenčního odboru. Tuto operativní dokumentaci pak

možno vyhovět, neboť by prý narušila správné užívání evidenci statisticko-evidenčního odboru.⁴⁸

Ředitel Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie plk. Formánek při pozdějším vyšetřování uvedl, že jeho služba od února 1990 se souhlasem odpovědných ústavních činitelů prováděla lustrace pracovníků různých oficiálních struktur; zároveň se pokoušela o rekonstrukci sítě spolupracovníků bývalé Státní bezpečnosti.⁴⁹ V průběhu měsíce března vedení vnitřní a organizační správy FMV informovalo ministra Sacheru o tom, že pracovníci ÚOÚD se zaměřují na zjišťování údajů k celým souborům osob, například ke všem prokurátorům a soudcům v České re-

publice, zaměstnancům Generální prokuratury ČR, Ministerstva spravedlnosti ČR, úřadu vlády České republiky, kanceláře Federálního shromáždění, celé advokacie, zaměstnancům Národního divadla, a dokonce i k některým poslancům Federálního shromáždění.⁵⁰

V rámci diskuse na půdě Federálního shromáždění ministr Sacher 19. dubna 1990 uvedl, že poté, co zjistil, že ředitel Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie se místo práce na koncepci soustřeďuje na lustraci a zjišťování konkrétních údajů k jednotlivým osobám, a to nejen v operativní evidenci, ale i v operativním archivu, a zjišťoval poznatky k osobám pracujícím v citlivých politických funk-

⁴⁸⁾ Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekovi ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

⁴⁹⁾ Tamtéž. S časovým odstupem Z. Formánek toto potvrzoval: *Určité lustrace jsme prováděli, ale nikoliv členů vlád a parlamentů. Po skartacích, kdy byly zničeny operativní fondy, jsme se pokoušeli vstupem do evidenci rekonstruovat síť spolupracovníků StB. Vyplývalo to z naší činnosti. Současně se také na náš úřad přímo obrátili někteří ústavní činitelé - mj. předseda FS a předseda české vlády - s žádostí o prověření osob v jejich aparátech. K tomu dodali i seznamy konkrétních lidí. Nelustrovali jsme tedy ani poslance, ani ministry, ale pouze pracovníky jejich úřadů. A takový úkon - pokud byl vyžádán ústavními činiteli - byl plně v naší kompetenci. ŠUBERT, Jan: Sacher neříká pravdu. *Lidové noviny*, roč. 5, č. 78 (1. 4. 1992), s. 1 a 8.*

⁵⁰⁾ ABS, OAIP VOS FMV, kr. 7a, inv. j. 84; písemná odpověď ministra vnitra ČSFR na interpelaci poslance L. Lise na 27. společné schůzi Sněmovny lidu (SL) a Sněmovny národů (SN) dne 19. 4. 1990.

⁵¹⁾ Toto tvrzení pochybnil v rámci projednávání aféry „Sachergate“ ve FS ČSFR 8. 5. 1990 předseda branně-bezpečnostního výboru (BBV) Sněmovny národů L. Lis: *V této souvislosti si dovoluji upozornit, že pan ministr nemluvil pravdu, když tvrdil, že našel materiál Informace pro poslance č. 39 v poslanecké lavici. Je svědecky doloženo, že v 11. týdnu letošního roku pan dr. Stanislav Linhart, pracovník federálního ministerstva vnitra, požádal paní Jitku Vranou, sekretářku branného a bezpečnostního výboru, o pomoc ve věci zjištění křestních jmen a titulů poslanců FS s odůvodněním, že tento materiál mu má sloužit k běžné potřebě. Ve skutečnosti byl tento materiál použit jako podklad k lustrování poslanců. Viz stenografický záznam interpelace L. Lise z 8. 5. 1990. <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/028schuz/s028047.htm>.*

nechal uzavřít do trezoru tak, aby nebyla „právně“ ani „fyzicky“ dosažitelná, neboť se domníval, že za určitých okolností by skutečně [mohlo dojít] k politickému vydírání a možná i rozvalu státní a politické struktury.⁵²

Ač plk. Formánek na základě žádosti předsedy Federálního shromáždění Alexandra Dubčeka nechal v evidenci zájmových osob statisticko-evidenčního odboru vylustrovat pouze zaměstnance kanceláře federálního parlamentu, náčelník SEO mjr. Rambousek požadavek prezentoval jako vylustrování „parlamentu“. To však náčelník vnitřní a organizační správy mjr. Novotný s údajným souhlasem federálního ministra vnitra zakázal, s odůvodněním, že informace tohoto druhu může vně federálního ministerstva vnitra předávat pouze ministr.⁵³

V rámci pobytu ve Spojených státech amerických navštívil Richard Sacher ve dnech 22. až 23. března 1990 jako první ministr vnitra z východního bloku centrály Federálního úřadu pro vyšetřování (FBI) a Ústřední zpravodajské služby (CIA), kde jednal s řediteli Williamem S. Sessionsem a Williamem Websterem. Zpravodaji ČTK Sacher při této příležitosti sdělil, že je třeba přejít od starého přístu-

pu k USA jako nepříteli ke hledání forem a metod spolupráce i v bezpečnostní oblasti. Připravili jsme pro americké partnery konkrétní návrhy spolupráce v boji proti mezinárodnímu zločinu, terorismu a obchodování s narkotiky, při ochraně jaderných zařízení, proti padělání platidel a při vydávání osob a věcí ve zvlášť závažných případech.⁵⁴ Podle pozdějšího Sacherova svědectví měl tehdy prezident Havel poněkud naivní představu o publikování dohody s KGB v novinách vedle obdobné dohody se CIA. *Proto, aby byl patrný stejný text.*⁵⁵

Další společně prohlášení Občanské a prověřkové komise z 30. března 1990 nikterak nezklidňovalo napjatou situaci na FMV. Konstatovalo se v něm, že federální ministr je dosud obklopen řadou vedoucích funkcionářů ministerstva vnitra z doby před 17. listopadem, kteří se jej snaží ovlivnit, blokují a filtrují tok informací, vystupují v roli rádců a brzdí výměnu zdiskreditovaných osobností minulého režimu.⁵⁶

Údajně pouze v reakci na postup ředitele Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie připravili mjr. Novotný společně se svým zástupcem (a předchozím náčelníkem SEO) mjr. JUDr. Pavlem Munzarem a náčelníkem statisticko-

Výtisk brožury „Informace pro poslance Federálního shromáždění“, který byl použit pracovníky SEO při lustraci poslanců. Zdroj: ABS

ko-evidenčního odboru mjr. Rambousekem návrh rozkazu federálního ministra vnitra ohledně zákazu lustrace politických činitelů ČSFR v SEO; pokyn byl schválen s účinností od 2. dubna 1990.⁵⁷

V průběhu vyšetřování se pochopitelně prokázalo, že v březnu 1990 došlo z pokynu náčelníka vnitřní a organizační správy FMV mjr. Novotného ve statisticko-evidenčním odboru k lustraci poslan-

⁵²⁾ Stenografický záznam odpovědi R. Sachera na interpelaci L. Lise na 27. společné schůzi SL a SN FS ČSFR 19. 4. 1990. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/027schuz/s027033.htm>. Podle ČTK prezentoval ministr Sacher první verzi událostí kolem „lustrací poslanců“ den předtím v tiskovém středisku FS ČSFR následovně: *Chtěl bych na tuto otázku odpovědět parlamentu, neboť očekávám, že mi bude vyslovena otázka důvěry či nedůvěry. Po dobu mého působení v resortu jsem zjistil, že ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie Zdeněk Formánek nechával lustrvat celé soubory osob a zjišťovat, kdo je kdo a zdali má s ministerstvem vnitra spojení. Obvykle se prověřují osoby proto, abychom věděli, zda nejsou zapleteny do nějakých machinací se zahraničím apod. Když jsem zjistil, že chce začít lustrvat také poslance FS a zjišťovat, kdo je v jakém vztahu k ministerstvu vnitra, řekl jsem – tak a dost. Všechny tyto lustrace a jejich výstupy z mého resortu byly prováděny mimo mé vědomí. Ministr Sacher vysvětluje. Lidové noviny, roč. 3, č. 40 (19. 4. 1990), s. 2.*

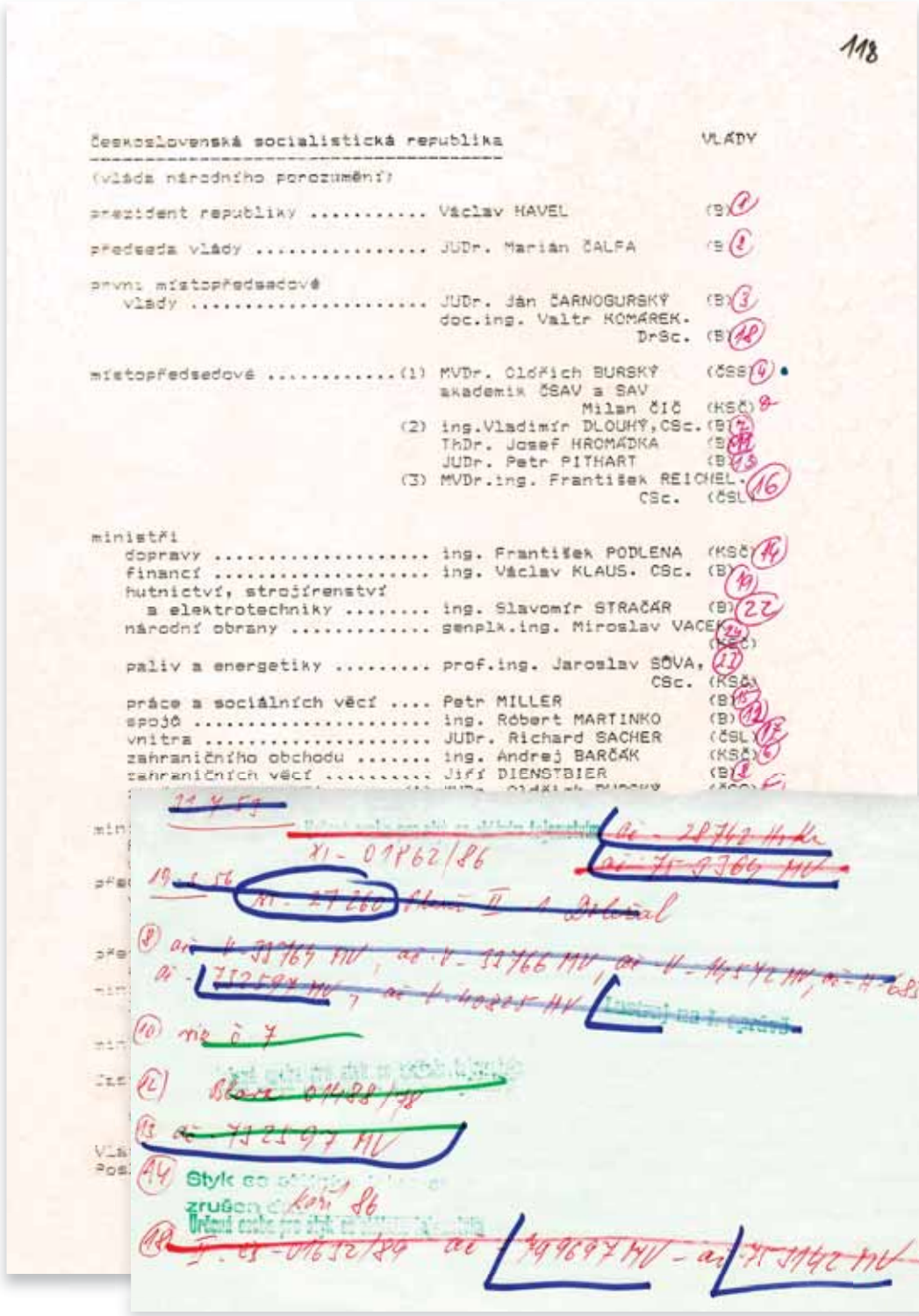
⁵³⁾ Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekomu ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

⁵⁴⁾ Politických jednání (např. s poradkyní prezidenta G. Bushe) se zúčastnil i tehdejší předseda ČSL, předseda SL a místo předseda FS ČSSR Josef Bartončík. Historická jednání v USA (šifra Heš). *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 71 (24. 3. 1990), s. 1–2. Srov. též Bez hrozby teroru a drog (šifra mat). *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 72 (26. 3. 1990), s. 1.

⁵⁵⁾ ADAMIČKOVÁ, Nada: R. Sacher k dohodě s KGB: Výměna informací pro boj se zločinem je užitečná. *Rudé právo*, roč. 71, č. 285 (5. 12. 1990), s. 5.

⁵⁶⁾ Cit. dle MĚCHÝŘ, Jan: *Velký převrat či snad revoluce sametová? Několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989–1992*. Progetto, Praha 1999, s. 127.

⁵⁷⁾ Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekomu ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

Výsledek lustrace „vlády národního porozumění“ byl příslušníky SEO zaznamenán na rubu stránky se seznamem jednotlivých ministrů.

Zdroj: ABS

ců Federálního shromáždění ČSSR, obou národních rad a některých dalších politických činitelů, zejména členů federální vlády a republikových vlád. *Ve své výpovědi mjr. Novotný uvedl, že tak učinil se souhlasem ministra dr. Sachera. Důvodem prý byla potřeba reagovat na postup Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, který osoby z politického prostředí již lustroval. Cílem opatření pak bylo údajně zmapovat možnosti zneužití lustrace v SEO v politickém životě. Náčelník vnitřní a organizační správy v polovině března 1990 předal mjr. Rambousekovi příručku Federálního shromáždění ČSSR v červeném obalu s názvem *Informace pro poslance FS č. 39/1990* a nařídil provedení lustrací všech federálních i republikových poslanců i některých dalších politiků. Rambousek pak nechal z brožury vypsát potřebné údaje (jméno, příjmení, datum narození) a prostřednictvím vedoucího staršího referenta, specialisty oddělení evidence zájmových osob mjr. Jiřího Donáta vyňal z evidence všechny evidenční karty poslanců. Tyto karty příslušníci statisticko-evidenčního odboru uložili u mjr. Donáta v trezoru, konkrétní operativní svazky a vyšetřovací spisy, vyjmuté podle vylustrovaných karet, soustředili z rozkazu mjr. Novotného ve zvláštní části operativního archivu („fond Z“⁵⁸). Klíče od*

Dle zachovaných úředních podkladů bylo zjištěno, že zřejmě v noci z 1. na 2. dubna 1990 bylo provedeno vyjmutí chráněných osob z centrální manuální evidence, které na pokyn ministra vnitra ČSFR JUDr. Richarda SACHERA nařídil tehdejší ředitel odboru SEO mjr. JUDr. Josef RAMBOUSEK. Dle záznamu, který 3. května 1990 pořídil tehdejší vedoucí 1. oddělení SEO FMV mjr. Jiří Donát, se jednalo o 143 evidenčních karet. Pokud se materiály k těmto osobám nacházely v operativním archivu v Praze (tj. pokud jejich původci byly II. správa SNB a Správa StB při KS Praha), byly tyto materiály převedeny do tehdy existujícího fondu „Z“ jako jeho zvláštní část. Tento soubor byl později předán pracovníkům sekretariátu ministra vnitra ČSFR JUDr. Richarda Sachera.

Původní evidenční karty byly nahrazeny novými, na kterých bylo vyznačeno, že jde o zvláště chráněné osoby. Původní evidenční karty byly rovněž převedeny do zvláštní části fondu „Z“ a později na sekretariát ministra. Souběžně probíhalo vyhodnocování osob, které procházely svazky chráněných osob. Jejich evidenční karty však již vyjmuty nebyly, pouze k nim byla přidána karta další, na které byla vyznačena tatáž forma blokace. Konečně byly vytvořeny karty zcela nové, týkající se chráněných osob, které původně v evidenci nebyly vůbec. Tím mělo být dosaženo toho, že kdyby někdo vznesl dotaz na chráněnou osobu, která původně v evidenci nebyla, pracovníci evidence by tuto skutečnost zjistili a informovali by přímo ministra. Okruh chráněných osob byl bývalým ředitelem SEO FMV vymezen dle úředních seznamů členů zastupitelských sborů po jejich doplnění na základě kooptací a seznamů členů všech tří vlád.

Z dopisu ředitele 3. sekce I. Divize FMV kpt. Jana Frolíka řediteli I. Divize FMV plk. PhDr. Zdenko Matulovi z 12. března 1992.⁵⁹

této části jsou v trezoru mjr. Rambouska a přístup k nim má pouze mjr. Rambousek.⁶⁰ Na základě zhodnocení výsledků této lustrace pak zřejmě ministr dr. Sacher učinil opatření k blokaci údajů z politického prostředí, konstatuje se ve závěru zprávy generálního prokurátora ze 17. dubna 1990.⁶¹

Dne 2. dubna 1990 byl Sacherem opravdu podepsán přísně tajný pokyn k zajištění ochrany

údajů v evidencích statisticko-evidenčního odboru vnitřní a organizační správy federálního ministerstva vnitra (č. j. OV-0017/K-90), zpracovaný ve dvou výtiscích (jeden pro protokol ministra a druhý pro SEO), jenž v zájmu zajištění stability politického vývoje s okamžitou platností nařizoval:

1. *Vyjmout z ústřední evidence SEO VOS FMV evidenční karty, které se týkají*

⁵⁸⁾ Příslušníci SEO vlastně ministru Sacherovi nabídli standardní řešení, které již bylo na centrální úrovni Státní bezpečnosti funkční minimálně od roku 1958; jedinou výjimkou byl fakt, že archivní svazky převedené do „fondu Z“ nebyly řádně zapsány do archivního protokolu tohoto fondu. K jeho historickému vývoji srov. FROLÍK, Jan: *Zvláštní fond (fond Z) operativního archivu Státní bezpečnosti*. In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra*, č. 2. Odbor archivní a spisové služby MV ČR, Praha 2004, s. 295–303.

⁵⁹⁾ ABS, f. A 31/3, inv. j. 47.

⁶⁰⁾ V rámci diskuse na půdě parlamentu R. Sacher prohlásil: *Klíče od tohoto trezoru mám prosím zde, jsou zapečetěny a já beže všeho o tento přístup k materiálům vůbec neusiluji. Mě vůbec nezajímá, kdo z těchto poslanců má jakou kartu, jaký svazek, v jakém vztahu je nebo byl k Bezpečnosti, ale myslím, že by bylo vhodné, aby tímto způsobem byly vyňaty z těchto souborů i karty a poznatky dalších osob, ať se již týká vlád nebo národních rad, a jenom za povolení vybraného okruhu osob, zřejmě vedoucích těchto úřadů nebo těchto institucí, by byl přístup k těmto souborům tak, aby nebylo možné tyto poznatky, které tam jsou, zneužít. Stenografický záznam odpovědi R. Sachera na interpelaci L. Lise na 27. společné schůzi SL a SN FS ČSFR 19. 4. 1990. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/027schuz/s027033.htm>. S odstupem času Sacher na onu „trezorovou místnost“ vzpomínal následovně: *Byl to strašně zaprášený krcálek plný papírů. Když jsem tam přišel poprvé, sáhl jsem po vrchní složce a nahmatal spis Josefa Smrkovského*. Cit. dle Tajemný Fond Z je k nahlédnutí (šifra kp). *Právo*, roč. 12, č. 85 (11. 4. 2002), s. 6.*

⁶¹⁾ Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekovi ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

- a) prezidenta republiky,
 - b) členů federální vlády, vlády České republiky a vlády Slovenské republiky,
 - c) poslanců Federálního shromáždění,
 - d) poslanců České národní rady, Slovenské národní rady a předáků politických stran.
2. Vymout archivní materiály uložené v operativním archivu SEO VOS FMV, které se vztahují k výše uvedeným osobám.
 3. Uložit registrační protokoly do plechových obalů a tyto zabezpečit. Změny v registraci řešit náhradním způsobem s využitím lístkovnice a na počítači.
 4. Evidenční karty, archivní materiály a registrační protokoly ulo-

žit do zvláštního fondu SEO VOS FMV.

5. Okamžitě signalizovat ministru vnitra ČSFR všechny případy, kdy lustrace směřuje do okruhu osob uvedených v bodu 1 tohoto pokynu.⁶²

Den poté ministr Sacher opět formou přísně tajného pokynu ministra vnitra ČSFR, adresovaného statisticko-evidenčnímu odboru, s okamžitou platností zastavil veškerou lustraci v ústřední operativní evidenci SEO VOS FMV – kromě požadavků ústředního operačního střediska vnitřní a organizační správy FMV. Ministr rovněž zakázal poskytnout jakékoli archivní materiály bez jeho souhlasu.⁶³

**Major Jiří Donát
(1944 v Praze)**

Absolvoval střední průmyslovou školu strojnickou a poté pracoval jako soustružník v ČKD. Od roku 1962 byl členem KSČ a Lidových milicí. V roce 1972 nastoupil službu u Správy StB Praha, kde

působil v různých operativních útvech (3. odbor, 6. odbor). V roce 1976 absolvoval důstojnickou školu SNB v Bratislavě, o rok později byl povýšen na poručíka. Nadřízenými je hodnocen jako uvědomělý a naprosto oddaný zastávce politiky KSČ, který plně obhajuje marx-leninismus a proletářský internacionalismus. 1. 3. 1986 byl v hodnosti kapitána přemístěn k sekretariátu FMV, kde působil jako starší referent specialista ve 3. oddělení SEO. V témže roce ukončil studium práv na Vysoké škole SNB, 1. 2. 1989 povýšen na majora. 1. 4. 1990 byl jmenován vedoucím oddělení evidence zájmových osob SEO. Ze služebního poměru propuštěn pro porušení služební povinnosti zvláště hrubým způsobem k 21. 10. 1991. Zdroj: ABS

KRIZE

Ještě 3. dubna 1990 ministr absolvoval bouřlivou besedu s novináři, která byla zaměřena na novou organizaci bezpečnostní služby i zrušenou Státní bezpečnost. V souvislosti s kritikou ministerstva vnitra Sacher uvedl, že rychlost, s jakou prověrky (bývalých příslušníků StB) probíhají, je příliš pomalá. Nedovedu si vysvětlit, proč někteří lidé, kteří mi byli doporučeni, nepracují rychleji. Poněkud kontradiktorně ovšem prohlásil: V žádném případě nebudeme podléhat extrémním tlakům, které by vedly k rozkladu bezpečnostního aparátu nezbytného pro ochranu občanů. Množí se požadavky na propuštění všech bývalých příslušníků StB. Postupovat podle principu kolektivní viny neodpovídá úrovni ani charakteru naší revoluce. Jako ministr ctím zákon a postupuji podle něj. Pokud bude změněn, budu ho respektovat. Chtěl bych ovšem upozornit, že tlak může vyvolat protitlak. Přespříliš radikální opatření vůči složce, která je vlastně vyřazená z činnosti, může tuto složku také zradikalizovat a destabilizovat tak poměry u nás.⁶⁴ V žádném případě také neměla být zveřejněna jména spolupracovníků. Bylo by to bezprecedentní a nevěřím, že by nenastal hon na čarodějnice, prohlásil ministr. Vyloučil však, že by tyto lidi nadále používal Úřad pro ochranu ústavy a demokracie.⁶⁵

Spor mezi ministrem Sacherem a jeho náměstkou kulminoval. Vedení vnitřní a organizační správy

⁶²⁾ ABS, f. A 31/3, inv. j. 22; pokyn MV ČSFR k zajištění ochrany údajů v evidencích SEO VOS FMV, 2. 4. 1990.

⁶³⁾ Tamtéž, inv. j. 21; pokyn MV ČSFR, 3. 4. 1990.

⁶⁴⁾ Ministr Sacher na včerejší tiskové besedě: Podléhat extrémním tlakům by vedlo k rozkladu (šifra imj). *Zemědělské noviny*, 1990, roč. 46, č. 80 (4. 4.), s. 2.; srov. KAŠTÁNEK, Jan: Otevřou se archivy. JUDr. R. Sacher: Urychlit práci prověřkových komisí. *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 80 (4. 4. 1990), s. 6.

⁶⁵⁾ ADAMIČKOVÁ, Naďa: Černá kniha zaklapnuta. Odpovědi ministra vnitra ČSFR R. Sachera. *Rudé právo*, roč. 70, č. 80 (4. 4. 1990), s. 5. Redaktoři *Lidových novin* navíc napsali: *Seznamy spolupracovníků bývalé StB nebudou zveřejněny, protože se ministerstvo obává anonymního vyřizování účtů. Tyto tajné materiály budou k dispozici nově vznikajícímu Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, který bude dohlížet, aby nedocházelo k případné pokračující spolupráci agentů s bývalými členy StB.* Obava z anonymní odplaty. Nebezpečné sebeobránné tendence bývalé StB. Lorenc konečně ve vazbě. (šifry Mly a JaD). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 28 (4. 4. 1990), s. 8.

FMV 4. dubna 1990 připravilo pro nadcházející schůzi federální vlády Informaci o současné situaci ve FMV a návrhy na opatření, včetně okamžitého odvolání plk. Jaroslava Procházky z funkce náměstka ministra vnitra ČSFR. Dikce doprovodné informace byla prazvláštní: *V posledním období se ve federálním ministerstvu vnitra zformovala pod různým krytím, filosofií a argumenty nátlaková skupina, která v propojení na vnější struktury usiluje o získání vedoucích funkcí a rozhodujícího vlivu na linii FMV. Tento stav se neustále prohlubuje, vyhrocuje a vážným způsobem ztěžuje uskutečňování bezpečnostní politiky vlády národního porozumění [...].*

Kromě nahrazení náměstka Procházky stávajícím ředitelem federální kriminální ústředny pplk. JUDr. Františkem Maryškou navrhl ministr odvolat z funkce ředitele Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie plk. Formánka a na jeho místo jmenovat jiného, odborně a koncepčně zaměřeného pracovníka, zrušit odbornou komisi FMV jako nefunkční orgán a vyhodnotit činnost prověřkových komisí s cílem zkvalitnit a zintenzivnit jejich činnost.⁶⁶

K požadované změně zatím ovšem nedošlo. Branné a bezpečnostní výbory Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR dne 4. dubna 1990 po bouřlivé diskusi vyjádřily podporu ministrovi Sacherovi i všem jeho náměstkům.⁶⁷ Z iniciativy členů občanské komise při federálním ministerstvu vnitra však bylo druhého dne na nejbližší možný termín – tj. 9. dubna 1990 – svoláno nové mimořádné zasedání branně-bezpečnostních výborů.

Ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie pan JUDr. Formánek, doporučený a řízený náměstkem ministra vnitra panem Procházkou, zjevně nezvládá úkoly. Místo promyšleného, koncepčního přístupu k budování nového zpravodajského aparátu od centrály až po okresy se od samého počátku soustřeďuje na činnost, která má politické pozadí. Zaměřuje se na vyhledávání agentury bývalé StB, která působila v politických stranách a hnutích, státních orgánech a kulturních institucích. Je důvodné podezření, že tyto údaje získává a shromažďuje k politickému zneužití v předvolebním boji. V této činnosti pokračuje i přes výslovný zákaz ministra vnitra.

Vytvořila se tak skupina, která usiluje o vytvoření jakéhosi druhého řídicího centra v resortu. Tyto osoby, zjevně zneužívající své funkce a schopné jít i na politický hazard, představují vážné nebezpečí. Manipulování s údaji, nebo dokonce zveřejnění agentury, by zřejmě vyvolalo celý řetěz nepředvídatelných, nekontrolovatelných reagensů a událostí, které by mohly vážně ohrozit fungování státního mechanismu a celého demokratického politického režimu. Situace je o to vážnější, že stojíme nejen před volební kampaní, ale lze očekávat i sociální neklid v důsledku připravovaných ekonomických opatření.

Ministr vnitra je vystavován obviněním a podezírání z liknavosti, neochoty řešit úkoly resortu nebo z bojkotování návrhů tzv. odborné komise FMV, jsou mu předkládány ultimativní personální návrhy. Středem pozornosti a požadavků na odvolání z funkce je zejména dr. Novotný, ředitel Vnitřní a organizační správy FMV.

K tomu je nutné zdůraznit, že do funkcí ministra i jeho náměstků byli jmenováni zcela noví lidé, bez znalostí a zkušeností z fungování struktur ministerstva, bezpečnostního aparátu a jejich vzájemných vazeb. V této situaci poskytl dr. Novotný ministru vnitra neocenitelnou pomoc při tvorbě základních koncepcí činnosti resortu v období vlády národního porozumění, při konkretizaci způsobů řešení základních úkolů a poznávání praktických činností a složitých vazeb uvnitř i vně resortu.

S ohledem na sílící tlak na odvolání z funkce nabídl JUDr. Novotný ministru vnitra odstoupení z funkce ředitele Vnitřní a organizační správy FMV, včetně ukončení služebního poměru. Tímto krokem chce ministru vnitra usnadnit složitou situaci a nedávat záminky k dalšímu tlaku na jeho osobu.

Z Informace o současné situaci ve FMV, vypracované vedením vnitřní organizační správy FMV ze 4. dubna 1990.

Zároveň na zámku v Lánech hledal u prezidenta Havla řešení nadcházející krize předseda branně-bezpečnostního výboru Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR JUDr. Ladislav Lis a představitel Koordinačního centra OF Jan Urban. Ten se měl Havla mezi čtyřma očima zeptat: *Chápu,*

že může jít o věci týkající se bezpečnosti státu, o kterých já nic nevím. [...] Ale řekni mně jako prezident, platí to i o Sacherově aféře? Havel se však přímo nevyjádřil. Vašku, teď stojíme totálně proti sobě, reagoval Urban.⁶⁸

Dne 6. dubna 1990 informoval Jan Urban filozofa Ladislava Hej-

⁶⁶⁾ ABS, OAIP VOS FMV, kr. 7a, inv. j. 84; Informace o současné situaci ve FMV a návrhy na opatření, 4. dubna 1990.

⁶⁷⁾ Podpora poslanců R. Sacherovi (šifra čre). *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 81 (5. 4. 1990), s. 1, 5. Již 1. 4. 1990 vyslovil podporu ministru vnitra i prezident republiky v *Hovorech z Lán*. Srov. PROCHÁZKA, Radovan: Několik vět k Hovorům z Lán. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 28 (4. 4. 1990), s. 8.

⁶⁸⁾ Cit. dle KEANE, John: *Václav Havel. Politická tragédie v šesti dějstvích*. Volvox Globator, Praha 1999, s. 331. Není vyloučeno, že k tomuto rozhovoru došlo až 17. 4. 1990, dva dny před přenesením konfliktu do parlamentu.

dánka, bývalého mluvčího Charty 77, o dohodě mezi Koordinačním centrem OF, prezidentem republiky a ministrem vnitra, že prošetřením situace ve vedení federálního ministerstva vnitra má být pověřen právě on.⁶⁹ V nedělních *Hovorech z Lán* se prezident Havel snažil uklidnit situaci tvrzením, že v rámci ministerstva vnitra se po-

stupuje s určitou strategií, kterou ovšem není možné veřejně vysvětlovat. *Ale shodou okolností jsem o tom všem informován. Proto jsem klidnější, než si většina lidí myslí, že je přiměřené.* Mnoho lidí se dle prezidenta domnívalo, že rychlým, radikálním odbouráním „známých struktur“ se vše vyřeší. *Ale to by byla jakási pseudozměna. Zlikvi-*

*dováním těch struktur se jen fixují a stabilizují skryté metastruktury, které je třeba především rozkrýt, paralyzovat a posléze rozbít. Volání po rychlém a radikálním postupu často je atraktivní [...], ale už si neuvědomuje[me], že ten atraktivní, rychlý a viditelný krok, týkající se průhledných struktur, může zbrzdit proces rozkrýtí skrytých metastruktur.*⁷⁰

Z podkladů ABS vyplývá, že nejprve byli příslušníky SEO z pokynu ministra vnitra a náčelníka VOS FMV lustrováni prezident, předseda, místopředsedové a členové vlády ČSSR na základě seznamu vlády „národního porozumění“ ze 13. února 1990, předseda ČNR a členové vlády ČSR podle seznamu ze 6. února 1990 a předseda SNR a vláda SSR podle přehledu z 11. ledna 1990. Prizmatem aktuální politické příslušnosti šlo o 29 bezpartijních politiků, 19 členů komunistických stran, 4 osoby z Československé strany socialistické, rovněž 4 z Československé strany lidové, jednoho člena Demokratické strany a jednoho příslušníka Strany slobody – tj. celkem o 58 osob.

Z 22 členů vlády ČSSR nebyly v polovině března 1990 u SEO nalezeny evidenční poznatky k 8 ministrům (včetně J. Čarnogurského, V. Dlouhého a J. Hromádky, jejichž evidenční karty musely být ještě před třemi měsíci v evidenci), naopak k dispozici zůstala archivovaná operativní dokumentace k 5 ministrům, u dalších 4 existovala pouze karta o prověření k nakládání s utajovanými skutečnostmi, u jednoho ministra šlo o kombinaci se zachovaným archivovaným svazkem, u 3 osob odkazovaly záznamy na svazky zničené koncem roku 1989 (včetně podivného záznamu u ministra vnitra R. Sachera, odkazujícího místo na jeho zničený svazek na objektový svazek S StB Brno), jedna relace se odvolávala na archivované svazky s tzv. pozorkou „Lustruj na I. správě“. Ze 16 členů vlády ČSR neexistovaly odkazy na poznatky v 5 případech (bez data narození nešlo identifikovat případné záznamy F. Vlasáka z 12 možných variant), ke 4 osobám se našly odkazy na svazky, 5 ministrů bylo prověřováno kvůli státnímu tajemství, u jednoho ministra pak byla dohledána kombinace archivovaného či zničeného svazku se státním tajemstvím. Obdobně ze 16 členů vlády SSR se nenalezly poznatky k 5 osobám (včetně L. Kováče, u něhož existovalo 40 možností dat narození, a L. Chudíka), archivní materiály byly přiřazeny ke 3 osobám, prověření k utajovaným skutečnostem ke 4 členům, u jednoho ministra byla zjištěna kombinace obou variant, poslední dva údaje nasvědčovaly skartování příslušných svazků.

Ve federální vládě tato prověrka odhalila s jistotou dva bývalé tajné spolupracovníky Státní bezpečnosti kategorie agent (s krycími jmény „Radek“ a „Paris“) a jednoho pravděpodobného spolupracovníka („Custus“). Ve slovenské federální vládě byl zjištěn identický počet agentů („Ekonom“, „Archivár“ a „Docent“). Neodhaleni zůstali čtyři slovenští spolupracovníci Státní bezpečnosti kategorie důvěrník a jeden důvěrník ve vládě federální (navíc po určitou dobu řízený Hlavní správou rozvědky).

Dne 22. března 1990 příslušníci SEO vylustrovali 194 poslanců Sněmovny lidu a 146 zákonodárců ze Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSSR; celkem ke 101 z nich našli evidenční údaje. U části z nich šlo o záznam o prověření k nakládání s utajovanými skutečnostmi (28), k dalším byly zachovány operativní či vyšetřovací svazky a spisy jednotlivých útvarů Státní bezpečnosti (12), u některých v kombinaci s údaji o svazcích zničených převážně v prosinci 1989 (38); méně se to již týkalo samotných zničených svazků (16), či zničených svazků a styku s utajovanými skutečnostmi (5) a odkazu na evidenční systém Hlavní správy rozvědky (4). Minimálně 20 poslanců bylo navíc registrováno v evidenci tzv. nepřátelských osob. Při konfrontaci manuální kartotéky se záznamy v informačním systému Evidence zájmových osob získali příslušníci SEO k některým jménům také druh svazku, který k nim byl vedený – jednalo se konkrétně o 5 agentů a 4 důvěrníky. Nezdopovězenou otázkou zůstává, proč nebyly vylustrovány odkazy ke svazkům vedeným k V. Bendovi, M. Zemanovi, V. Mikulemu, J. Glacovi a možná i některým dalším poslancům.

⁶⁹ MĚCHÝŘ, Jan: *Velký převrat*, s. 127.

⁷⁰ *Hovory z Lán. Lidové noviny*, roč. 3, č. 32 (9. 4. 1990), s. 8.

V pondělí 9. dubna 1990 místopředsedové Ústřední prověřkové komise FMV Radovan Procházka a Jan Kozlík informovali poslance o lustracích ústavních orgánů. Aféra „Sachergate“ vypukla naplno.⁷¹ Plk. Ciklamini byl v nepřítomnosti ministra v půl osmé večer pozván na jednání branně-bezpečnostních výborů. Tam jsem se o všem dozvěděl. Druhý den ráno jsem si zavolal majora Novotného a otevřeně mu řekl, že pracoval proti parlamentu a zjišťoval poznatky o poslancích. Uvedl, že tak činil na ministrův rozkaz. Řekl mi: „Ale pane náměstkú, vždyť se to dělalo i dřív.“⁷² Ještě téhož dne se na generálního prokurátora České republiky JUDr. Pavla Rychetského obrátili s dopisem pod č. j. 32-1990/VBB SL a SN předsedové branně-bezpečnostních výborů Ladislav Lis a Michal Šoltéz s tím, že uvedené výbory zjistily, že v březnu 1990 někteří funkcionáři FMV provedli vylustrování operativních poznatků a agenturních zpráv o všech poslancích FS ČSFR z evidencí bývalé StB. Generální prokuratura ČR měla tento poznatek prověřit, zejména z hlediska, zda se nejedná o podezření z trestné činnosti.

V dopoledních hodinách 10. dubna 1990 se ustavila společná pracovní skupina zástupců Generální prokuratury (GP) ČR a Hlavní vojenské prokuratury při GP ČSFR, která neprodleně zahájila šetření.⁷³ Ciklamini posléze prohlásil: V parlamente nás požiadali, aby sme pomohli pri zisťovaní faktov.

Minister Sacher bol vtedy v Londýne. V jeho neprítomnosti som mal plné právo zastupovať ho vo všetkých otázkach. [...] Preto som dal všetko preveriť. Na základe žiadosti generálneho prokurátora som zbavil mlčanlivosti všetkých ľudí zainteresovaných na prípade – bolo ich štrnásť. Stále mi však nešlo do hlavy, prečo sa poslanci lustrovali. Veď je to vlastne najvyššie porušenie demokratických princípov, zároveň aj poslaneckej imunity.⁷⁴

Se statutárním zástupcem FMV plk. Ciklamini bydlel v jedné pražské vile také tehdejší náměstek Andrej Sámel. Toho Ciklamini již 9. dubna informoval, že se něco „mele“ v parlamentu a musí tam jít. Po návratu před ním dokonce pronesl: [...] děje se „obrovské svinstvo“, ministr Sacher lustroval parlament, všechny poslance. Plk. Sámel tomu nechtěl věřit, nicméně zeptat se ministra nemohl, neboť byl právě v Londýně, kde se mimo jiné účastnil mezinárodní konference o společném boji proti zneužívání drog. Posléze před novináři vzpomínal: Měl jsem kupu jiných povinností, když najednou – zazvonil telefon a ozvalo se z něj: „Zde je Havel. Pane náměstkú, víte, co se stalo v noci v parlamentu?“ Potom pan prezident pokračoval: „Uvědomujete si z toho, co víte, co tato aféra může přinést? Parlamentní a vládní krizi, a nedá se vyloučit ani něco ještě horšího. Já vás žádám o záruky, že tento proces přestane.“ Náměstek prohlásil, že tyto záruky nemůže dát, neboť o lustracích parlamentu nic podrobného neví.

Slíbil však, že, hned jak záruky získá, okamžitě se ozve. Nato prezident reagoval: Ne, okamžitě přijďte osobně, jsem v Lánech [...]. Sámel šel za Ciklamini a na základě jeho informací dospěl k přesvědčení, že Sacher musel některá opatření dělat po domluvě s panem prezidentem, protože by si to sám nedovolil. Mjr. Novotný či přímo mjr. Rambousek mu potvrdili: Ano, z ústřední evidence jsou vyňati a vše je ve skříni zapečetěné hesly a klíči, 137 pozitivně lustrovaných poslanců Federálního shromáždění. Sámel byl ubezpečen, že vše má dvojité uzamčení a všechny klíče má s sebou ministr v Londýně. Postupně jsem si uvědomoval, co by se stalo, kdyby se ta jména dostala na veřejnost. Okamžitě by došlo k chaosu v parlamentu, 137 poslanců by muselo „padnout“, okamžitě by musely být vypsané nové volby a vláda národního porozumění by se „rozsykala“.⁷⁵

Plk. Sámel zároveň zjistil, že v krajských evidencích bylo možné i nadále kohokoliv lustrvat – což prý svědčilo o polovičnité, nezodpovědné práci vykonavatelů rozkazu pana ministra – a požádal Ciklaminiho, který zastupoval ministra, aby se udělalo vše pro zastavení lustrační aféry. Tehdy se však náměstci podle Sámelova svědectví zásadně neshodli. Žádal jsem ho o zablokování archivů v krajích, což on odmítl udělat z důvodu, že je to porušení zákona. Když jsem si jeho odpověď nahrál na magnetofon jako důkaz pro ministra, volal jsem krajské náčelníky v celé republice,

⁷¹) ŠUBERT, Jan: Sacher neříká pravdu. *Lidové noviny*, roč. 5, č. 78 (1. 4. 1992), s. 1 a 8.

⁷²) BAUER, Jan: *Aféry*, s. 15.

⁷³) Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekovi ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

⁷⁴) JANEK, Miroslav: Sachergate alebo Vnútro má svoje tajomstvá. In: *Aféry po novembri*. Nezávislosť, Bratislava 1990, s. 35.

⁷⁵) Celou aféru zdramatizoval pojem „137 pozitivně lustrovaných poslanců“; zjevně šlo o nepochopení a neznalost terminologie příslušníků SEO – takto označovali jakýkoliv evidenční odkaz nalezený v manuální evidenci, tudíž nikoliv pouze odkaz na agenturní svazek. K tomu srov. přípis ředitele 3. sekce kpt. J. Frolíka řediteli I. divize FMV plk. PhDr. Z. Matulovi. ABS, f. A 31/3, inv. j. 47; převedení chráněných osob do fondu „Z“ (Zvláštní fond), 12. 3. 1992. J. Frolík navíc uvádí, že mezi vyčleněnými svazky a spisy se nacházeli pouze dva důvěrníci, jeden kandidát tajné spolupráce a jeden agent. FROLÍK, Jan: *Zvláštní fond*, s. 301.

A/96

Vyhotoveno 2x FOTO (J)
dne 27.4.1990
1x Analyza VOS FMV (díl. j. Neodil)
+ x zatsit. kopie (15) předáno panu ČEKURA 13.5.91

MINISTR VNITRA
ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY
JUDr. Richard SACHEF

**ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ** dle
§ 6 odst. 4
písm. b) a c)
14/1984
DNE 10.12.2007
PODPIS
LEADER
FEDERATIVNÍ

12

1. 2. IV. 1990
OV-0014/PE-90

VYHRAZENÉ

P o k y n

federalního ministra vnitra k zajištění ochrany údajů v evidenčních statisticko-evidenčních odboru vnitřní a organizační správy federalního ministerstva vnitra

V zájmu zajištění stability politického vývoje nařizují s okamžitou platností:

1. Vyjmout z ústřední evidence SEO VOS FMV evidenční karty, které se týkají
 - a) prezidenta republiky,
 - b) členů federální vlády, vlády České republiky a vlády Slovenské republiky,
 - c) poslanců Federálního shromáždění,
 - d) poslanců České národní rady, Slovenské národní rady a předáků politických stran.
2. Vyjmout archivní materiály uložené v operativním archivu SEO VOS FMV, které se vztahují k výše uvedeným osobám.
3. Uložit registrační protokoly do plechových obalů a tyto zabezpečit. Změny v registraci řešit náhradním způsobem s využitím lístkovnice a na počítači. *Uvědomit o.j. 12-146/PE-90 (2. k)*
4. Evidenční karty, archivní materiály a registrační protokoly uložit do zvláštního fondu SEO VOS FMV.

Radek Minářik

**POKYNY
LUSTRACE
ARCHIV**

A/96/90

- 2 -

5. Okamžitě signalizovat ministru vnitra ČSFR všechny případy, kdy lustrace směřuje do okruhu osob, uvedených v bodu 1 tohoto pokynu.

Ministr vnitra ČSFR

Obdrží:

Výtisk č. 1 - protokol ministra

Výtisk č. 2 - SEO VOS FMV

Přísně tajný pokyn ministra Sachera z 2. dubna 1990, který měl v zájmu „zajištění stability politického vývoje“ zabezpečit ochranu údajů v evidencích bývalé Státní bezpečnosti.

Zdroj: ABS

jednoho po druhém. Každému jsem jménem ministra dal rozkaz osobně zapečetit archivy a agenturní materiály po bývalé StB, aby ani v krajích nemohl nikdo lustrvat. Zároveň jim – vlastně přes hlavu prvního náměstka Ciklaminiho – vydal rozkaz fyzicky strážít prostory bývalých statisticko-evidenčních oddělení. V duchu jsem počítal se dvěma alternativami: buď ministr moje příkazy potvrdí, anebo mě za ně dá zavřít. A stalo se to právě.

V Lánech byl u prezidenta Václava Havla přítomen i předseda branně-bezpečnostního výboru Ladislav Lis, který tam velmi aktivně celou aféru rozdmýčoval. Plk. Sámel měl dokonce před prezidentem prohlásit: „Když jeho zvládnete a zneutralizujete, podaří se aféru v parlamentu uklidnit...“. Havel se chtěl ujistit, zda již neexistuje žádná možnost úniku materiálů či proniknutí informací na veřejnost. Náměstek reagoval slovy, že existuje – pokud by některý z důstojníků Státní bezpečnosti o někom řekl, že je evidovaný agent.⁷⁶

Plk. Ciklamini informoval ministra Sachera o situaci zřejmě přímo na letišti po jeho návratu z Londýna.⁷⁷ Když jsem panu ministru řekl, že něco takového neměl dělat, že je to v rozporu s duchem naší revoluce, dočkal jsem se pouze toho, že ihned druhý den dal vládě návrh na mé odvolání.⁷⁸ V návrhu na odvolání prvního náměstka z 12. dubna 1990 mimo jiné stálo: *Nynější složitá situace resortu FMV a potřeba zabezpečit akceschopnost bezpečnost-*

ního aparátu v podmínkách nového demokratického politického režimu vyžadují od celého vedení resortu disciplinovaný, odpovědný a jednotný postup při plnění úkolů bezpečnostní politiky vlády národního porozumění. Tento jednoznačný požadavek, vycházející navíc z politické linie vlády a pana prezidenta, měl plk. Ciklamini vážným způsobem narušit. V rozporu s tehdejší potřebou upevňovat suverenitu a územní celistvost státu, jakož i mezinárodní respekt, získaný po 17. listopadu 1989, prý první náměstek ministra vnitra ČSFR stavěl otázku své osobní prestiže nad zájmy rozvoje společnosti. V rozporu s politickou etikou, zcela nepřijatelným způsobem, který lze charakterizovat jako politické vydírání, obvinil zcela neodůvodněně náměstka ministra vnitra pana dr. Andreje Sámela ze zrady slovenského národa. Vážnost situace zvýrazňuje i jeho vyjádření, že pokud by neměl být I. náměstkem, pak se Slovenská republika osamostatní.

Nebylo divu, že do funkce prvního náměstka byl navržen Andrej Sámel; zároveň měl místopředseda federální vlády a slovenský premiér Milan Čič předložit návrh na jmenování nového náměstka ministra vnitra ČSFR ze Slovenské republiky.⁷⁹

KONFLIKT

Dne 13. dubna 1990 *Zemědělské noviny* komentovaly dění na federálním ministerstvu vnitra: *Složitý proces uvnitř tohoto významné-*

ho resortu vynáší na povrch řadu otazníků, jejichž společným jmenovatelem je rychlost demokratické přeměny bezpečnostního aparátu. A vrcholí sporem mezi ministrem a jeho zástupci. Novinářům již nemohlo uniknout, že za zavřenými dveřmi vládních pracoven, politických subjektů a parlamentu se vyslovují závažná obvinění i rozhodná podpora. Důvěry se dostalo ministrovým zástupcům v posledních dnech v parlamentu už dvakrát. A přesto podivné dějství stále pokračuje. Rozhodně nechceme podsunovat ministru Sacherovi špatné úmysly. Ale stejně tak je nesmyslné podezírat jeho nové náměstky, že by snad chtěli sloužit temným silám.⁸⁰

Ladislav Hejdánek v sobotu 14. dubna 1990 oznámil prezidentovi do Lán dokončení své zprávy o výsledku šetření ohledně sporu o postupu ministra vnitra a jeho zástupců a pověřenců Občanského fóra. Po stručné telefonické informaci, že pro ministra Sachera není příznivá, ztratil rozladěný Havel zájem. *Dej ji tomu, kdo tě tím pověřil.⁸¹* Jako první se tak nejspíše s Hejdánkovým dojmem, že ministr vnitra nečinil celou řadu důležitých opatření nutných pro rychlé a spolehlivé přebudování ministerstva vnitra i jemu podléhajících orgánů, seznámil Jan Urban. *Personální situace na ministerstvu je povážlivá. Řada chyb, které mohou mít značně negativní význam pro budoucnost, je nenapravitelná. U pracovníků ministerstva, proti kterým měl ministr největší výhra-*

⁷⁶ Třináctá komnata IX. Policejní generál Sámel promluvil. *Mladá fronta Dnes*, roč. 2, č. 246 (12. 11. 1991), s. 6. A. Sámel si celou aféru vysvětloval tím, že v podstatě nikdo nevěděl, jaká opatření pan Sacher udělal a proč. A velice svérázně pokračoval: *On vybral 137 poslanců z archivu, aby nemohli být kompromitováni a aby mohli v zákonodárném sboru a ve vládě národního porozumění dosloužit. Aby mohl parlament přijmout zákony. A oni o této preventivní akci nevěděli, a nevěděli o tom ani Alexander Dubček. Na konkrétní dotaz však sdělil své přesvědčení, že pan Sacher informoval pana prezidenta.*

⁷⁷ JANEK, Miroslav: *Sachergate*, s. 35–36.

⁷⁸ BAUER, Jan: *Aféry*, s. 15. Ciklamini si ve vzpomínkách nebral servitky: *Povedal som mu: „Pán minister, to ste totálne posrali. Lustrovanie poslancov je najhrubšie porušenie demokracie, to ste predsa museli vedieť, veď ste právnik. Predsa ste nariadili lustrovať najvyšší orgán moci v tomto štáte. To s vami nemôžem ďalej ísť...“ Sacher mi na to vôbec neodpovedal, vôbec nereagoval.* Cit. dle JANEK, Miroslav: *Sachergate*, s. 41.

⁷⁹ ABS, OAIP VOS FMV, kr. 7a, inv. j. 83; návrh na odvolání dr. Viliama Ciklaminiho z funkce I. náměstka ministra vnitra ČSFR, 12. 4. 1990.

⁸⁰ ŠUBERT, Jan: *Ministr kontra náměstci. Zemědělské noviny*, roč. 46, č. 88 (13. 4. 1990), s. 1.

⁸¹ MĚCHÝŘ, Jan: *Velký převrat*, s. 127.

☒	KUBEŠ František	15.4.1925	57
Ⓡ	PIŠERA Ivan ac. 44515 Phe 3/4 rrm. ac. 702764 MV	10.4.1941 PO HPR 329 48.12.89	58
Ⓡ	BARTOŠKOVÁ Věra ac. 24821 Phe 2/12 rrm. OST Phe 0820/82	29.9.1943 A HPR 204 48.12.89	59
Ⓡ	LÖBL Karel ac. 623743 MV	21.9.1925	60
☒	NOVÝ Jiří	19.4.1948	61
Ⓡ	MASOPUST Zdeněk 21-5400 Phe ac. T-888 MV	26.2.1938 A HPR 210 48.12.89	62
☒	PEROUTKA Martin	25.6.1951	63
Ⓡ	KOLMISTR Vladimír N2 17935 Phe, kladno ac. 45343 Phe, kladno - rrm. ac. 780242 MV	19.5.1930 SIGNÁL HPR 200 48.12.89	64
☒	KRÁTKA Alena	16.5.1946	65
Ⓡ	DOBIÁŠ Jan OST Phe - 02591	17.3.1952	66
☒	KUČERA Bohuslav	26.3.1923	67
Ⓡ	ac. 11344 II-10-2 problematika 203		

VOS FMV SEO
2.2. III. 1990
10 viz záznam

Druhá strana seznamu zpracovaného příslušníky SEO z brožurky Informace pro poslance Federálního shromáždění č. 39 s výsledky lustrace ze dne 22. 3. 1990 v manuální evidenci (označené „Z“); jiná osoba doplnila údaje zjištěné v informačním systému Evidence zájmových osob, včetně druhu svazku (A, PO, SIGNÁL), hlavní problematiky (HPR) a doby úbytku (UB).

dy, byla většina výtek neoprávněných nebo málo oprávněných. Neředstavovaly navíc pravé důvody, proč měli být zbaveni svých funkcí. Hejdánek se naopak přesvědčil, že chyby ze strany ministra dr. Sachera jsou závažnější a zejména pro budoucnost nebezpečnější, neboť jsou perspektivně spojeny s obrovskými riziky. Chyby druhé strany mají nesouměřitelně menší význam a v žádném případě nemohou být interpretovány jako ohrožující nějakou koncepci bezpečnosti státu. Bývalý mluvčí Charty 77 šel dokonce tak daleko, že tvrdil: *Jejich povaha dokonce vylučuje možnost, že by šlo o nějakou formu boje o moc.*⁸²

Ministr Sacher vyjádřil v *Lidové demokracii* opačný názor. *Pamatuješ na únor 1948? Tehdy došlo ke sporu ministra-komunisty s důstojníky, členy jiných politických stran. Je to podobnost čistě náhodná? Domnívám se, že demokratický vývoj v naší zemi je ohrožen a můžeme prohospodařit mnoho z toho, co jsme sametovou revolucí získali.* Takto uvedl ostrý mediální útok na Oldřicha Hromádka, prezentovaný jako odhalování zločinů padesátých let.⁸³ K svému údajnému preferování Československé strany lidové ministr dodal: *A pokud jde o ČSL – já realizuji politiku státu a vlády, nikoliv politické strany. Na stranickou politiku totiž už opravdu, až na výjimky, nemám čas. Celou situaci vnímám jako pokus vyvolávat spory, pokud možno dotlačit vý-*

*voj k vyvolání krizové situace. Kdo stojí v pozadí, prý lze domýšlet. A je třeba tomu čelit. Budme rádi, že u nás nedošlo k tomu, k čemu v Rumunsku.*⁸⁴

V této době se rozhodovalo o osudu ministra vnitra na jednáních mezi špičkami Občanského fóra, které prosazovaly Sachero-vo odvolání, a prezidentem republiky Václavem Havlem. Určitým kompromisem bylo prosazení Jana Rumla na post náměstka ministra a Jiřího Müllera do čela Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie.⁸⁵

Dne 17. dubna 1990 odeslal generální prokurátor ČR Pavel Rychetský dopis předsedovi federálního parlamentu Alexandru Dubčekovi, který zaslal na vědomí též oběma předsedům branně-bezpečnostních výborů. V jeho závěru konstatoval: *I když lze mít z hlediska budoucího i současného nezávadného průběhu politického života a dělby moci mezi státními orgány v ČSFR výhrady k existenci evidence o poslancích zastupitelských sborů u ministerstva vnitra ČSFR, je možno z hlediska de lege lata konstatovat, že lustrace poslanců FS ČSFR byla provedena na základě rozhodnutí kompetentního pracovníka FMV a s největší pravděpodobností s vědomím federálního ministerstva vnitra ČSFR. Proto se nepotvrdilo podezření z trestné činnosti [...].*⁸⁶ Den poté se Sacher dotazoval generálního prokurátora na průběh šetření – aby se také

dozvěděl, že nedošlo k porušení zákona. I jeho další obava byla lichá: *Celé šetření podléhalo režimu utajení. Proto nepřichází v úvahu indiskrece ze strany orgánů prokuratury.*⁸⁷ Zároveň svým rozkazem č. 54 ministr zrušil, formálně na základě vyhodnocení její dosavadní činnosti, odbornou komisi ministra vnitra ČSFR, a to včetně podřízených odborných komisí na středním článku řízení Sboru národní bezpečnosti, Pohraniční stráže či Vojsk ministerstva vnitra, a nahradil ji pracovní skupinou pro vnitřní bezpečnost.⁸⁸

Před dalším politickým střetem ve Federálním shromáždění předložil ministr 19. dubna 1990 vládě ČSFR aktualizovanou Informaci o současné situaci ve FMV a návrhy na opatření, v jejímž rámci opětovně požadoval odvolání plk. Ciklaminiho i plk. Procházky z funkcí a jmenování plk. Sáme-la a mjr. ing. Miroslava Krále. Informace, která měla být ministrovou reakcí na veřejná vyjádření obou náměstků, v podstatě opakovala již prezentované konstrukce. Rozšířena byla pouze o tuto pasáž: *Skutečné postoje a záměry I. náměstka ministra vnitra dr. Ciklaminiho a náměstka pana Procházky dokumentuje i tisková konference, kterou za zády ministra uspořádali dne 18. dubna tohoto roku.*⁸⁹ *Hrubým způsobem na ní napadli ministra vnitra, a navíc sdělovali i údaje, které tvoří předmět*

⁸² *Respekt*, 1990, č. 7 (25. 4.–1. 5.), s. 8.

⁸³ Srov. např. *Kdo má větší radost?* (šifra Mly a JaD) *Lidové noviny*, 1990, roč. 3, č. 31 (7. 4.), s. 1; *Dobrá práce* (šifra JaD) *Lidové noviny*, roč. 3, č. 61 (16. 5. 1990), s. 1–2. Pětapadesát osobností disentu reagovalo prohlášením: *Máme za to, že kritika našich exkomunistických přátel, jak ji v denním tisku prezentuje především ministr vnitra [...], je ryze účelová [...]. Místo aby jejich věcným námitkám bylo vyhověno, nebo aby byly fundovaně vyvráceny, rozpoutala se proti nim kampaň, která oddaluje řešení naléhavých problémů kolem Státní bezpečnosti a ministerstva vnitra.* Viz Na obranu Lise a Hromádka. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 45 (25. 4. 1990), s. 1.

⁸⁴ KAŠTÁNEK, Jan: Rozhovor s ministrem vnitra ČSFR JUDr. R. Sacherem. *Kdo kalí vodu a kdo chce vyvolat politickou krizi?* *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 91 (18. 4. 1990), s. 3.

⁸⁵ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 362–363.

⁸⁶ Dopis generálního prokurátora ČR P. Rychetského předsedovi FS ČSFR A. Dubčekovi ze 17. 4. 1990. Kopie v soukromé sbírce autora.

⁸⁷ Dopis generálního prokurátora ČR ministru vnitra ČSFR z 3. 5. 1990. *Tamtéž*.

⁸⁸ Srov. RMV ČSFR č. 54 „Zrušení odborné komise ministra vnitra Československé federativní republiky“ z 18. 4. 1990.

⁸⁹ Srov. Odpovídá ministr R. Sacher (šifra Kšt). *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 92 (19. 4. 1990), s. 1, 3.

nejméně služebního tajemství. V této souvislosti je posuzována otázka jejich případné trestní odpovědnosti.⁹⁰ Podle Ciklaminiho vyjádření netušil ani on ani Procházka, co návrh na jejich odvolání obsahoval: *Ten návrh som nečítal. Viem len tolko, že materiál prešiel rukami členov vlády na zasadaní v parlamente. Bola to podľa mňa nátlaková akcia. Správu o svojom odvolaní som sa dozvedel vlastne z novin.*⁹¹

Situace kulminovala 19. dubna 1990 na společné schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Ladislav Lis zde ve své o den opožděné interpelaci ministra vnitra mimo jiné shrnul, kolikrát se parlamentní orgány zabývaly neuspokojivou situací na federálním ministerstvu vnitra: *Téměř za čtyři měsíce pan ministr neučinil nic, nebo téměř nic, pro očistu Sboru národní bezpečnosti. K čemu nebyl dotlačen z vnějšku, to neudělal. Prohlásil též, že demokracie je ohrožena především bývalou nomenklaturou, která zaujímá klíčové postavení v bezprostřední blízkosti ministra a požívá jeho důvěry. Pro pana ministra je zřejmě hlavním nebezpečím pro demokracii kritika jeho osoby a práce. Lis ostře napadl Sachera též za polopravdy prezentované na včerejší improvizované tiskové konferenci.⁹² Jde např. o lustrování – tj. zjišťování osobních údajů, které údajně nařídil ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie [sic] dr. Formánek, na jehož bedra pan ministr klade od-*

povědnost za tuto akci v celku. Oč však jde? Jde o lustraci, tedy zjišťování osobních důkazů [sic] poslanců Federálního shromáždění, k čemuž dal osobní příkaz pan ministr Sacher – tj. lustraci všech nás zde přítomných i nepřítomných. Lis připomněl, že tuto lustraci prováděli neproověření příslušníci Státní bezpečnosti pod vedením mjr. Novotného.⁹³ Pan ministr odůvodnil lustraci zákonodárných sborů tím, aby nebylo zneužito evidence ze strany Úřadu na ochranu ústavy a demokracie [sic] v politické oblasti. Ve skutečnosti byly tyto materiály v rukou mjr. Novotného od 16. března do 2. dubna t. r. Teprve 2. dubna byl vydán písemný rozkaz ministra vnitra, zajišťující tyto materiály ve zvláštních trezorech. Jedno je zcela jisté. V té době byly získané materiály a informace o poslancích FS a členů vlád a národních rad mimo dosah kontroly ministra vnitra ČSFR. A pokračoval: Jsme skutečně v podivné situaci, kdy pan ministr nás prověřuje o své vůli, a to pomocí neproověřených pracovníků StB, aniž by měl k tomu souhlas Federálního shromáždění či federální vlády. [...] Důsledky této činnosti pana ministra lze jen stěží domyslet.

Ministr vnitra v odpovědi zmínil nedávný požadavek některých představitelů z Koordinačního centra Občanského fóra, aby na svou funkci rezignoval. *Souhlasím, že by měli odejít ti, kdo se zkompromitovali. Kompromitace ovšem nezačala*

V posledním období neustále roste tlak a konkrétní požadavky, abych byl odvolán z funkce ředitele vnitřní a organizační správy FMV, což je odůvodňováno mojí údajnou svázaností s dřívějšími totalitními strukturami. Výkon této funkce, zejména v současném složitém období rekonstrukce resortu a jeho bezpečnostních složek, vyžaduje maximální soustředění a vysoké, permanentní osobní nasazení. V ovzduší vyvolávání nedůvěry vůči mé osobě není možné soustředit se v potřebné míře na práci. Po zvážení všech okolností, vedení i snahou usnadnit rovněž nelehkou situaci, jsem se rozhodl požádat o uvolnění z funkce a současně ukončení služebního poměru ze závažných osobních důvodů ke dni 15. dubna 1990.

Žádost ředitele vnitřní organizační správy FMV majora Václava Novotného o uvolnění z funkce, podaná 4. dubna 1990.

okamžikem, kdy jsem převzal funkci ministra nebo byl jmenován do funkce ministra, ale tato kompromitace začala už v okamžiku, chcete-li v 50. letech, kdy někteří lidé intenzivně a aktivně se podíleli na budování totalitních struktur a stejně aktivně vystupují i dnes. Konkrétně zmínil Oldřicha Hromádka i členy nyní již bývalé odborné komise. Byla zde řeč o tom, že v aparátu mi-

⁹⁰⁾ ABS, OAIP VOS FMV, kr. 7a, inv. j. 89; Informace o současné situaci ve FMV a návrhy na opatření, 19. 4. 1990.

⁹¹⁾ JANEK, Miroslav: Sachergate, s. 36.

⁹²⁾ Srov. Odpovídá ministr R. Sacher (šifra KŠt). *Lidová demokracie*, roč. 46, č. 92 (19. 4. 1990), s. 1, 3. Ministr vnitra mj. v reakci na obavy veřejnosti ve vztahu k StB prohlásil: *Prvořadým úkolem ministerstva je vytvořit akceschopnou strukturu, která bude schopna paralyzovat tyto jevy. Lidé zapomínají, že ne všichni se současným vývojem souhlasí. Nechat těmto lidem možnost, aby si dělali, co chtějí, a intrikovali, by bylo z mé strany nezodpovědné.*

⁹³⁾ V písemné odpovědi ministra vnitra mimo jiné stálo: *Obecně lze říci, že do evidenčních systémů [SEO] se může dotázat (lustrvat) k a ž d ý příslušník SNB po souhlasu příslušného náčelníka. Jedná se totiž o základní administrativní úkon v bezpečnostní praxi při plnění služebních úkolů. V běžném provozu je požadováno až 5 tisíc lustrací denně. Tvrzení, že lustraci provedli neproověření příslušníci StB, Sacher považoval za projev neznalosti organizační struktury resortu, neboť VOS FMV nikdy nebyla útvarem StB. Výraz pana poslance L. Lise, že „jsme prověřováni starými a osvědčenými odborníky StB“, zní sice efektně, ale je nepravdivý. SEO je administrativně technickým pracovištěm a organickou součástí FMV a je jedním z nezávislých kontrolních mechanismů ministra vnitra. Zpochybnil dokonce fakt, že by se lustrační „materiály“ dostaly až k náčelníkovi správy mjr. Novotnému. ABS, OAIP VOS FMV, kr. 7a, inv. j. 89; Odpověď ministra vnitra ČSFR na interpelaci poslance L. Lise na 27. společné schůzi SN a SL dne 19. 4. 1990.*

nisterstva vnitra je mnoho lidí [ze starých struktur. Je to pravda [...]. Nikdy neříkám a bylo by nesmyslné chtít, aby lidé těchto starých struktur v aparátu ministerstva vnitra zůstali. Ovšem je možné činit určité postupy v krocích. Jako přírůstek použil zjevně nesmyslný požadavek vyměnit příslušníky Veřejné bezpečnosti, působící na ulicích, neboť byli ochránci starých struktur.⁹⁴ Chci říci, že jsou vyvíjeny systematické tlaky na paralyzování bezprostředního aparátu ministra s cílem oddělit mne od výkonných složek a informací a postupně ochromovat chod federálního ministerstva vnitra. Za pointu tohoto tlaku považoval nahradit stávající osoby lidmi, kteří museli v důsledku nesouhlasu s okupací Československa po srpnu 1968 opustit Sbor národní bezpečnosti. Poukázal na fakt, že ne všichni odcházeli ze stejného důvodu. Řada lidí odešla také proto, že byly vyřizovány osobní účty, a řada z těchto lidí, kteří jsou mně nabízeni jako odborníci, jsou právě lidé, kteří pomáhali budovat totalitní struktury [...].

Ministr Sacher považoval osobnosti, které stály proti němu, za manipulátory branných a bezpečnostních výborů parlamentu. Součástí strategie je činit tlaky na ministra k přijetí závažných rozhodnutí, o jejichž kvalifikovanosti lze pochybovat, a přitom nenést sebemenší odpovědnost za dopady nátlakovým způsobem vynucovaných rozhodnutí. Mohu říci, že v podstatě se dnes již zformovalo to, co můžeme nazvat stínovým vedením ministerstva vnitra. Celková strategie spočívá jednak v ovládnutí federálního ministerstva vnitra,

jednak v paralyzování bezpečnostního aparátu, ale i vlády. Po kritice svých náměstků, občanských i prověřkových komisí, problematizoval Sacher politickou i věcnou zodpovědnost za osoby, které si ke spolupráci nevybral. Není v mé kompetenci posuzovat odpovědnost osob, které mi jsou doporučovány a které v padesátých letech se podílely na vytváření těch struktur, které nazýváme totalitní. Rozhodně si však jsem jist, že tyto lidé v žádném případě nemají morální právo diktovat svoji vůli a požadavky a řekneme i kádrovat lidi na vnitra. A v této kritice šel i dál: Ve snahách diskreditovat vládu tím, že nebude schopna zajistit bezpečnost státu před působením cizích speciálních služeb a mezinárodních teroristických organizací, nebyli tito lidé schopni ani během dvou měsíců vytvořit smysluplnou koncepci činnosti na tomto úseku, ale také ani získat jedinou hodnotnou zpravodajskou informaci.

Důsledkem činnosti oponentů, včetně tajných porad s jeho náměstkou, byly ultimativní požadavky kádrové a věcné povahy. Situace zašla už tak daleko, že v době mého služebního pobytu v zahraničí bylo zahájeno vyšetřování Generální prokuratury ČR ve věci tzv. lustrace členů parlamentu. K podání vysvětlení byli předvoláni někteří moji pracovníci, i když bylo všeobecně známo, že se do vlasti vrátím příští den. Za cíl akce, jíž měla předcházet porada u Ladislava Lise, považoval Sacher svou kompromitaci před parlamentem a veřejností a získání rozhodujících argumentů k jeho odvolání, které mělo vrazit klín nedůvěry mezi vládu a parlament.

Po svém návratu z Londýna byl Lisem i dalšími kritiky označen za osobu, která hrubě porušila ústavu a která hrubě porušila zákony. Ve vystoupení ministr prezentoval svůj pohled na události posledních týdnů. Ve věci tzv. lustrací došel k závěru, že jeho postup nebyl ani protiústavní, ani nebyl protizákonný. Potlesk u svých přívrženců ve sněmovně získal za konstatování: Vůbec se už nedotýkal (Sacherův postup – pozn. aut.) nějakým způsobem imunity poslanců, ba naopak si myslím, že v té situaci, která se naskytlá, jsem udělal maximum, co jsem mohl učinit pro stabilizaci politických poměrů zde. V neposlední řadě na parlamentním fóru ocenil rozhodný postup náměstka Sámela, který zablokoval i přístup k evidencím v operativních archívech teritoriálních úřadoven. Bylo zde řečeno, že ministr nás prověřuje bez našeho souhlasu. Vážené dámy a vážení páni poslanci, já skutečně nemám čas, ani zájem, ani chuť lustrat poslance parlamentu. Mně šlo vsutku jen o to, co jsem vyjádřil – zabezpečit tímto opatřením materiály, které by mohly v období, kdy se [se] státním tajemstvím – s odpuštěním – zachází někdy jako s kusem hadru, by mohlo dojít k jeho zneužití [sic].⁹⁵

V sobotu 21. dubna 1990 se situaci zabýval sněm Občanského fóra. Součástí stanoviska, které formulovalo potřebu přehodnocení celkové koncepce práce federálního ministerstva vnitra, byl i konkrétní požadavek: Zaručit, že nebude v žádné podobě zneužito osobních spisů, které jsou pod kontrolou ministerstva vnitra. Právo disponovat těmito archívy by mělo

⁹⁴ Srov. názor V. Ciklaminiho: Zastával jsem koncepci odstranit špičky, které přísluhovaly Husákově a Jakešovi, a ponechat na místech odborníky, kteří se nepodíleli na politických represích. Potvrdil jsem si to začátkem dubna, kdy byl u nás na návštěvě první náměstek španělského ministra vnitra. Zeptal jsem se ho při té příležitosti, jak to u nich udělali s aparátem Frankovy policie. Vždyť byli po diktátorově smrti vlastně v podobné situaci. Tehdy mi řekl: „Nechejte si odborníky a ostatních se zbavte.“ Vlastně mi tak potvrdil, že moje myšlenka byla správná. BAUER, Jan: Aféry, s. 20–21.

⁹⁵ Stenografický záznam odpovědi R. Sacherova L. Lisovi na společné 27. schůzi SL a SN FS ČSFR, 19. 4. 1990. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/028schuz/s028047.htm>. Srov. Odpověď ministra vnitra R. Sacherova. Interpelace poslance L. Lise. Lidová demokracie, roč. 46, č. 94 (21. 4. 1990), s. 3–4.

být převedeno na komisi jmenovanou vládou a Federálním shromážděním.⁹⁶

Krátce poté vyjádřil v rozhovoru pro *Lidové noviny* podporu ministru vnitra prezidentův poradce Jiří Křižan, který patřil v té době k nejbližším spolupracovníkům Václava Havla: *Podle mého soudu je pan Sacher opravdu člověk na svém místě a nevím o nikom, kdo by ho mohl nahradit. S pochopením omlouval i Sacherovu spolupráci s nomenklaturními kádry. StB měla bohužel dost času zničit nebo alespoň ukrýt řadu materiálů, rozprchnout se, všelijak zamaskovat. Byla státem ve státě, vlastně jedinou skutečně fungující strukturou bývalého režimu. Dokonce ani její nejvyšší šéfové, Jakeš nebo Gottwald, se neorientovali v tom, jak vlastně StB funguje. Rozkrývat a rozptýlit její systém nelze bez těch, kteří v něm byli zapojeni. Pro prezidentova poradce byl tehdy ministr naprostou zárukou: Veškerá, sice skrytá, ale zřejmá obvinění, že pan Sacher zneužívá své funkce ve prospěch strany, jejímž je členem, považují za zcela absurdní a nepodložená. Charakter, morálka a čest pana ministra zaručují, že je něco takového naprosto vyloučeno. Pan Sacher je člověk, kterému jde především o věc, a teprve potom o stranické nebo osobní zájmy.*⁹⁷

LUSTRACE II.

Mezitím pátý sněm Verejnosti proti násiliu, který se konal 28. dubna 1990 v Martine, vyjádřil na základě odlišné politické zkušenosti své principiálně nesouhlasné stanovisko k lustracím. Narušují základné práva človeka, žijúceho v demokratickom štáte [...]. Na základe sfaľšovaných dokumentov,

Jeden z nejvýznamnějších kritiků ministra Richarda Sachera – předseda branně-bezpečnostního výboru Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR a bývalý mluvčí Charty 77 Ladislav Lis.

Zdroj: ČTK

polopравd, psychického i fyzického nátlaku a nemožnosti brániť sa proti tomu i proti fámam, rozširovaných na základe takýchto dokumentov, zneužitých starými strukturami, trpeli ďalšie státisíce ľudí, celé rodiny, ženy i deti. Nechceme zaťažiť budúcnosť tejto krajiny praktikami, ktoré takto používala Štátna bezpečnosť i vládnúce štruktúry v minulosti na diskreditáciu a likvidáciu

nielen všetkých politických protivníkov, ale i všetkých nepohodlných či ináč z priemeru sa vymykajúcich ľudí, nechceme aby niečo z týchto praktik prežilo do budúcnosti.⁹⁸

Veřejná potřeba očistného lustračního procesu se však již nedala zastavit. Zásadním přelomem byl otevřený dopis předsedy Křesťansko-demokratické strany a místopředsedy FS ČSFR Václava

⁹⁶⁾ Urychlit prověrky. Stanovisko Občanského fóra k činnosti FMV. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 43 (23. 4. 1990), s. 2.

⁹⁷⁾ DOBROVSKÝ, Jan - MLYNÁŘ, Vladimír: Odmítnout jsem nemohl. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 45 (25. 4. 1990), s. 4. Jen o den později požádal mjr. Munzar člena Komise FS ČSSR pro vyšetření události 17. listopadu 1989 V. Bartušku o vystavení pozitivního hodnocení. BARTUŠKA, Václav: *Polojasno*. Exlibris, Praha 1990, s. 232-233.

⁹⁸⁾ Cit. dle *November 1989 a Slovensko. Chronológia a dokumenty (1985-1990)*. Nadácia Milana Šimečku, Bratislava 1999, s. 538.

Bendy, který vyjádřil své přesvědčení, že je ještě před volbami bezpodmínečně třeba provést lustraci přinejmenším všech kandidátů do zákonodárných sborů (výsledky nemusí být nutně zveřejňovány, nechť se postižení před důvěryhodnou komisí sami rozhodnou, zda se v tichosti stáhnou z politického života, nebo zda chtějí obhajovat svou čest před veřejností). Tento zásadní postoj odůvodňoval tím, že oficiálně se za požadavek důsledné očisty politického života ode všech policejních agentur staví všechny rozhodující politické subjekty. Jakmile však jednání o lustraci politických činitelů nabude konkrétní podoby a jakmile se neodehrává před veřejností, téměř všechny strany se je svorně snaží překazit a oddálit. Prý by destabilizovalo politickou situaci, kdyby z kandidátek hlavních politických stran náhle bez vysvětlení zmizela čtvrtina lidí. Obávám se, že čtvrtina agentů v budoucím parlamentu může politickou situaci destabilizovat nesrovnatelně hůře.⁹⁹

Z popudu novinářů reagoval na otevřený dopis prezident Havel. Připustil možnost za určitých podmínek lustraci kandidátů provádět – nebylo by totiž vhodné, aby některé záležitosti začaly vycházet najevo až v průběhu předvolební kampaně a staly se součástí hry soupeřících sil. Odmítl poté komentovat otázku své podpory ministru Sacherovi; konstatoval pouze, že o jeho odvolání nepožádal ani parlament, ani ministerský předseda, a tudíž neměl důvod jej odvolávat. Vyjádřil názor, že ministerstvo vnitra je na cestě ke konsolidaci.¹⁰⁰

Dne 7. května 1990 připravil ředitel SEO mjr. Rambousek podklad pro jednání pracovní skupiny pro vnitřní bezpečnost, nazvaný Prohloubení ochrany údajů sou-

středěných v ústřední operativní evidenci a operativním archivu Úřadu FMV pro koordinaci a řízení před zneužitím (č. j. KR-017/SE-90), v němž opakoval, že existovalo reálné nebezpečí zneužití údajů, shromážděných v ústřední operativní evidenci a operativním archivu mimo jiné k současným členům vlád a zastupitelských orgánů, neboť podle platných předpisů měl oprávnění vytěžovat výše uvedené fondy široký okruh příslušníků ministerstev vnitra. Po rozhodnutí o vyjmutí těchto jejich evidenčních karet, spisů v materiální podobě, mikrofilmů i registračních protokolů byly tyto dokumenty uloženy ve zvláštní místnosti. Před násilným vniknutím je místnost chráněna mechanickými zábrannými prostředky (mřížze, dva zámky, oplechovaná okna) a elektrickou zabezpečovací signalizací vyvedenou k dozorcům službě, která je nepřetržitá. Vchod je zapečetěn a klíče jsou uloženy v trezoru ministra vnitra ČSFR.

Zpráva zároveň konstatovala, že materiály z krajské úrovně nebyly centrálně soustředěny, nicméně zůstaly v rámci archivního systému uzavřeny jako celek. Statisticko-evidenční odbor chtěl bez ohledu na předvolební diskuse ochranu údajů rozšířit jako obecný princip práce s materiály vedenými k ústavním činitelům. Navrhoval proto vyjmout veškeré materiály týkající se členů vlád, poslanců Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady ze všech operativních evidencí a archivů FMV. Roztřídit materiály dle orgánů, v jejichž působnosti je osoba zařazena, uložit je do samostatných lepenkových krabic opatřených pečeti předsedy příslušné vlády či zastupitelského sboru (označených zkratkou FV, ČV,

SV, FS, ČNR, SNR). Krabice se poté měly soustředit v bezpečnostní schránce (trezoru) kanceláře ministra vnitra ČSFR, od níž by klíč vlastnil pouze nejvyšší představitel resortu. Právo vyjímat a aktualizovat takto uložené materiály měl mít ministr za účasti příslušného předsedy vlády či zastupitelského sboru, či jím písemně pověřené osoby. Po ukončení činnosti se předpokládalo, že se materiály chráněných osob vrátí do běžného režimu. Byrokraté ze statisticko-evidenčního odboru navíc chtěli tento mechanismus vtělit do směrnice z roku 1978, jejíž aktualizaci hodlali připravit do konce roku.¹⁰¹

O den později, 8. května 1990, se na další společné schůzi Sněmoven lidu a národů vrátili hlavní aktéři – již v poněkud klidnější atmosféře – opět k podstatě aféry. Ladislav Lis zopakoval zjištění Generální prokuratury ČR, že lustrace byla provedena bez vědomí ústavních orgánů a poslanců Federálního shromáždění. I nadále byl přesvědčen, že ji realizovaly osoby neprověřené a nekompetentní a jako příklad opět uvedl náčelníka vnitřní a organizační správy FMV. Dále, pokud pan ministr tvrdí, že [...] ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie [sic] se zaměřoval na lustraci, pak je zde podstatný rozdíl mezi činností pana Formánka a pana Václava Novotného, neboť pan Formánek prováděl lustraci na pokyn ústavních činitelů, Generální prokuratury, a týkala se pouze pracovníků aparátů úřadů, ve kterých by setrvání konfidentů Státní bezpečnosti vážně ohrožovalo chod těchto úřadů. Předseda branně-bezpečnostního výboru formuloval svou snahu v kontextu cílů revoluce: Likvidovat staré struktury, a tedy i Státní bezpečnost. Chceme-

⁹⁹⁾ Otevřený dopis V. Bendy. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 50 (2. 5. 1990), s. 1 a 2.

¹⁰⁰⁾ VEIS, Jaroslav: Bez překvapivých odpovědí. *Lidové noviny*, roč. 3, č. 51 (3. 5. 1990), s. 1–2.

¹⁰¹⁾ ABS, f. 31/3, inv. j. 23; Prohloubení ochrany údajů soustředěných v ústřední operativní evidenci a operativním archivu Úřadu FMV pro koordinaci a řízení před zneužitím, 7. 5. 1990.

-li odstranit vliv komunistické strany na činnost ministerstva vnitra, musíme odstranit aparát, který zajišťoval její neomezenou moc. Federální ministerstvo vnitra nebylo očištěno, neboť prověrky neproběhly tak, jak se předpokládalo. 8500 příslušníků Státní bezpečnosti převedených do záloh ministra vnitra mělo být uvolněno ze služby. *Smyslem je likvidovat systém Státní bezpečnosti, o kterém je prokázáno, že byl oporou totality komunistické strany a měl fašizující tendence. Jeho naprostá provázanost a konspirativnost prakticky znemožňuje rozlišit jednotlivé příslušníky, kteří se bezprostředně aktivně podíleli na této nelegální činnosti, a ty, kteří jsou morálně bezúhonní a profesionálně zdatní.*

Jako jeden z bodů politického řešení navrhoval Lis, aby zvláště jmenovaná parlamentní komise rozhodla po dohodě s vedením poslaneckých sněmoven o tom, jak dále naložit s lustrovanými poznatky na členy tohoto zastupitelského sboru. *Aby se předešlo podobným krizím v parlamentu, který má vzejít ze svobodných voleb, bude, po mém soudu, analogicky nutné postupovat i u zaregistrovaných kandidátů.*¹⁰²

Dne 15. května 1990 ministr Sacher vydal aktualizovaný pokyn k lustraci (č. j. KR-0331/K-90), kterým povolil lustraci v ústřední evidenci SEO Úřadu pro koordinaci a řízení, tj. zrušil předchozí své nařízení ze 3. dubna 1990. Právo

schvalovat lustrační požadavky nadále měli náměstci ministra, ředitelé Úřadu FMV pro ochranu ústavních činitelů, zpravodajské správy hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státní hranice (HS PS OSH), Inspekce ministra vnitra ČSFR, úřadu pro vyšetřování protiústavní činnosti, úřadu pro koordinaci a řízení, ředitel Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie a ředitelé úřadoven v krajích, náčelníci hlavní správy i správ vojenské kontrarozvědky, náčelník odboru vojenské kontrarozvědky HS PS OSH. *Rovněž uvolňují poskytování archivních materiálů výhradně pro služební účely a v souvislosti s výkonem služby. Zákaz poskytovat archivní materiály mimo resort bez souhlasu ministra nadále trval. Osoby oprávněné schvalovat lustraci zabezpečí, že výstupy z lustrace budou užity výhradně ke služebním účelům v rámci resortu. Nelze je předávat dalším osobám.*¹⁰³

Je pravděpodobné, že mimo jiné i v reakci na vyhocený politicko-koncepční spor ve vedení ministerstva vnitra vyšel na počátku dvacátého týdne v rakouském týdeníku *Profil* článek o spolupráci Josefa Bartončíka a Věry Bartoškové, tehdejší náměstkyně ministerstva zahraničních věcí, se Státní bezpečností.¹⁰⁴ Samotný předseda Československé strany lidové 18. května 1990 na tiskové konferenci v hotelu Paříž prohlásil, že už od února byly *kolportovány tex-*

ty, obsahující pasáže formulačně identické s tvrzeními časopisu Profil, což mělo dokazovat shodný původ těchto materiálů.

Představitelé lidové strany na dotaz novinářů oznámili, že již podali žádost o prověření svých kandidátů; domnívali se zároveň, že o lustraci by měla rozhodnout vláda. Vyjádřili také nejistotu, zda je vůbec v silách federálního ministerstva vnitra lustraci do voleb provést.¹⁰⁵

Identicky informovalo Občanské fórum, že již před týdnem předalo federálnímu ministerstvu vnitra veškeré podklady k lustraci. Zároveň požádalo předsedu vlády ČSFR Čalfa, *aby se zasadil o odstranění technických překážek, které by bránily ukončit lustraci včas, tj. před volbami.*¹⁰⁶

Dne 21. května 1990 se federální vláda zabývala požadavkem politických stran na prověření kandidátů do zákonodárných sborů. *Vyslovila souhlas, avšak jen za předpokladu, že příslušný kandidát bude s tímto postupem svolný a informace o jeho osobě budou předány jen vedení strany, která o prověření požádala.*¹⁰⁷ Na tiskové konferenci ČSL prohlásil ministr Sacher, že on osobně byl *proti lustracím, protože si uvědomuje jejich možné následky.* O lustracích však rozhodla vláda a jeho resort je provede.¹⁰⁸ Premiér Čalfa před novináři zdůraznil, že za kvalitu informací je plně odpovědné federální ministerstvo vni-

¹⁰² Stenografický záznam vystoupení L. Lise na 28. společné schůzi SL a SN FS 8. 5. 1990. <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/028schuz/s028047.htm>.

¹⁰³ ABS, f. 31/3, inv. j. 21; pokyn ministra vnitra ČSFR k lustraci, 15. 5. 1990.

¹⁰⁴ K oběma evidenčním záznamům srov. Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, č. 6. ÚDV, Praha 2000, část I, s. 136, pozn. 31 a část II, s. 765, pozn. 4.

¹⁰⁵ Nic nového (šifra JaD). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 63 (18. 5. 1990), s. 1–2.

¹⁰⁶ GEUSSOVÁ, Milena: OF: Nehrát ve hře cizího režiséra! *Lidové noviny*, roč. 3, č. 64 (19. 5. 1990), s. 1.

¹⁰⁷ Souhlasí s lustrací (šifra drp). *Lidové noviny*, č. 66 (22. 5. 1990), s. 1.

¹⁰⁸ Výhrady ČSL k Lidovým novinám (šifra Mlý). *Lidové noviny*, č. 69 (25. 5. 1990), s. 1. Kromě toho R. Sacher podle LN uvedl: *O budoucnosti tisíců spolupracovníků StB řekl, že si je bude předvolávat Úřad na ochranu ústavy a demokracie [sic] a provádět s nimi pohovory. Budou upozorněni, že pokračující styk s bývalými příslušníky StB může naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. Pan ministr Sacher dále řekl, že zveřejnění jmen spolupracovníků bývalé StB nepřípadá v úvahu, protože by došlo k pronásledování těchto lidí ze strany veřejnosti. Občané nemožou rozlišovat mezi spolupracovníky, kteří svou činností dovedli řadu lidí do vězení, a těmi, kteří pouze informovali, ale konkrétní újmu nezpůsobili.*

tra, výstupní data musí být prověřena z několika stran a měla by být naprosto objektivní. Petr Kučera na tiskové konferenci Koordinačního centra OF uvedl, že Občanské fórum obdrží výsledky lustrací do 4. června 1990, tedy až těsně před volbami. Kandidáti bez důvěry měli stále možnost odstoupit, a pokud to neučiní, slibová jejich odvolání. *Vytrvávání až do poslední chvíle odhalení je nutno pokládat za nesolidní jednání, a není proto třeba chránit takového jedince před důsledky veřejného skandálu.*¹⁰⁹ Důsledky tohoto vývoje v politické rovině vedly až k medializaci afér Bartončík a Budaj,¹¹⁰ v rovině věcné k vyloučení operativní dokumentace, uložené v dubnu 1990 ve zvláštní části „fondu Z“, z lustrací kandidátů do zastupitelských orgánů.¹¹¹

POZADÍ

Asi o rok později odpovídal již bývalý náměstek Ciklamini na dotazy novinářů, zda lustraci poslanců mohl z vlastní vůle iniciovat pouze ministr vnitra, následovně: *To vám nedokážu říci. Na to bych musel mít nějaké důkazy, zda to byla jeho iniciativa, nebo zda tam existovalo spojení ještě s někým vyšším.*¹¹² Richard Sacher ani po opuštění funkce ministra vnitra v červnu 1990 nezměnil verzi, že vyjmutí a zablokování vybraných evidenčních a archivních dokumentů bylo jeho reakcí na činnost úřadu plk. Formánka.

*Ale v parlamentu z toho byl obrovský rozruch, protože se domnívali, že ministr vnitra lustroval poslance bez jejich svolení. Jenže já jsem na něco takového neměl čas a ani mě to nezajímalo. Stejně jako nyní, i tehdy jsem byl proti zveřejňování jmen tajných spolupracovníků.*¹¹³ V té době, jen pár měsíců po 17. listopadu, měla demokracie ještě příliš slaboučkou skořápku, než aby vydržela tak silné aféry, k jakým došlo třeba právě při zveřejňování jmen poslanců, kteří byli tajnými spolupracovníky. Mohlo by totiž dojít k rozpadu parlamentu a k otřesení důvěry lidí v tak krátké době po revolučních změnách. Považoval jsem za spolehlivější ponechat tyto informace v tajnosti a zamezit k nim přístup, protože jsem viděl, že je tu snaha o politické vydírání jejich prostřednictvím.¹¹⁴

Exministr vzpomínal, že se prý postupně dostával do situace, kdy mu náměstci Procházka a Ciklamini radili: *„Pane ministře, vy chodte do parlamentu, do vlády a my si to tady budeme řídit. My tomu rozumíme, vy tomu nerozumíte.“* Na tuhle hru jsem samozřejmě nemohl přistoupit, protože odpovědnost zůstala na mně tak jako tak. Proto docházelo k tomu, že náměstci využívali vždycky dobu, kdy jsem v ČSFR nebyl, protože jsem absolvoval mnoho služebních zahraničních cest, a začali intrikovat. Alespoň jinak nemohu nazvat situace, kdy za mé nepřítomnosti předává poradní komise, kterou jsem si zřídil, bran-

ným a bezpečnostním výborům parlamentu své koncepce, kdy z mého resortu něco vychází bez mého vědomí, kdy pan Formánek chytá někde v Obecním domě pana prezidenta (zvýraznil autor), *aby mu sdělil důležité poznatky. Tak to by žádný ministr vnitra nestrpěl. Buď je ministrem, nebo je zbytečné, aby tam seděl. Vyjádřil se v této souvislosti kriticky k předkládané koncepci Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie: [...] hodlali pracovat vysloveně technickými prostředky, což nepovažoval za správné. Stejně se mi zdálo pochybené pracovat bez agenturní sítě. Nebo když mi pan Formánek navrhoval, abychom využili některé agenty StB! Tak to už byl konec.*¹¹⁵

Podle svědectví Jiřího Křížana navštěvoval federální ministr vnitra od počátku nezvykle často Pražský hrad, kam přinášel prezidentu Havlovi a jeho poradcům různé archivní spisy, týkající se mimo jiné ústavních činitelů: *[...] třikrát denně byl na Hradě, s tajemnou tváří přinášel nějakou informaci [...].* Sacher budil věrohodný dojem, že se profesionálně a nestranně snaží rozkrýt složitou mocenskou „pavučinu“. Zprvu se objevovaly jenom části svazků, první takzvané sjetiny na téma lustrátů. A tak měl prý ministr v ruce tu a tam něco, *aniž přesně věděl, co to je.* Podle někdejšího prezidentova poradce udělal Sacher řadu věcí, které byly, *nebo se jevíly jako strašně dobré.*¹¹⁶

¹⁰⁹ Co s výsledky lustrací (šifra ge). *Lidové noviny*, roč. 3, č. 70 (26. 5. 1990), s. 1.

¹¹⁰ Srov. BAUER, Jan: *Aféry*, s. 35–58; SZABO, Ivan: *Bomba z Prahy*. In: *Aféry po novembri*, s. 47–73 a TARASOVIČ, Drahotín: *V osidlách ŠtB: Tamtéž*, s. 74–96.

¹¹¹ Srov. ABS, f. A 31/3, inv. j. 60; služební záznam kpt. J. Frolíka, 4. 11. 1991.

¹¹² BAUER, Jan: *Aféry*, s. 19.

¹¹³ R. Sacher v některých rozhovorech přesto argumentoval spíše ve prospěch otevření operativních archivů: *Během mého působení na vnitru přišlo několik bývalých příslušníků StB s materiály závažného významu. Prostě neunesli skutečnost, že jsou jejich vlastníky [...]. Zcela nepochybně jsou pořízeny náhradní disky, mikrofiše registrů, ale i agenturních svazků prominentních osob. Proto by nikdo neměl spoléhat na to, že byl, či nebyl odhalen jako agent StB. Je to jedna z největších zbraní, proti které není prostě ochrana, pokud se jedná o osobu na význačném postu. Navíc tyto materiály asi budou nejlépe uloženy mimo dosah jurisdikce našeho státu. Zároveň však dodával: Nakonec všechna „odhalení agentů“ byla k pousmání. Státní bezpečnost však byla nikoli amatérská, ale profesionální organizace. Nevím, proč to nechťejí někteří lustrátoři pochopit. Cit. dle PERKNEROVÁ, Kateřina: *Komu slouží vnitro?* Grafit, Praha 1992, s. 60.*

¹¹⁴ BAUER, Jan: *Aféry*, s. 31.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 29–30.

¹¹⁶ Cit dle SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 370–371. M. Čalfa popisoval svou opakovanou lustraci, prověřování „na přání Hradu“, jehož výsledek mu sděloval přímo J. Křížan. *Tamtéž*.

Při reflexi událostí z počátku roku 1990 připomněl navíc tehdejší předseda české vlády Petr Pithart klíčovou úlohu strachu z prostředí prolezlého agenty a prošpikovaného odposlechy. Historik Jiří Suk cituje jeho slova, že *pocit prostoupenosti těmito silami [...] byl nesmírně intenzivní*.¹¹⁷

Richard Sacher posléze připustil, že snad již v lednu – spíše však v únoru – *dostal informace, které napovídaly tomu, že by Josef Bartončík možná mohl být agentem*. Prohlásil též, že tehdy *neměl důvod to říkat (zřejmě veřejně)*.¹¹⁸ Nemůžeme vyloučit, že ministr vnitra o svých zjištěních informoval prezidenta Havla¹¹⁹ (a zřejmě i předsedu ČSL, který na tiskové konferenci prohlásil, že tvrzení o tajné spolupráci osob z vedení ČSL se objevila již v únoru 1990).¹²⁰ Stejně tak nemůžeme vyloučit, že obdobné informace získal plk. Formánek, jenž se je snažil *někde v Obecním domě předat prezidentovi*. Že by tato úvaha mohla být správná, naznačují i samotné formulace o *zajištění stability politického vývoje*, jež obsahoval Sacherův pokyn z 2. dubna 1990, který na jednu stranu logicky nařizoval vyjmout z ústřední evidence informace o ústavních činitelích, ale také nelogicky o *předácích politických stran*. Stejně tak se v Informaci o současné situaci ve FMV, kterou Sacher předložil vládě 4. dubna, hovoří o nepřipustnosti

Předseda Československé strany lidové Josef Bartončík. Zdroj: ČTK/Mevald Karel

vyhledávání agentury bývalé StB, která působila v politických stranách, a varuje se před zneužitím takto získaných údajů v předvolebním boji. Z tohoto pohledu je možné rozumět i ministrově formulaci z tiskové konference 17. dubna 1990: *Při rozkrytí určitých svazků může dojít k narušení politické stability*.¹²¹ Navíc Sacher o dva dny později v parlamentu zdůraznil, že se lustrace pracovníků Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie zaměřily na zjišťování poznatků *k osobám pracujícím v citlivých politických funkcích v blízkosti významných politických činitelů*. Plk. Formánkovi tento postup zakázal,

aby předešel *politickému vydírání a možnému rozvalu státní a politické struktury*.

Marián Čalfa historikům poněkud alibisticky tvrdil, že jeho vláda *vůbec nevěděla, co se děje ve federálním ministerstvu vnitra*. Ministr Sacher podle něj udržoval styk pouze s prezidentem, s nímž a s jeho poradcem Křižanem projednával lustrace.¹²² *Koneckonců vždyť já jsem dostal taky určitý seznam, s kterým přišel on. Byl jsem pak povolán k prezidentovi a rozebíraly se tyhle věci. Těch jsem si všiml velmi osobně, protože i z těch členů vlády, kteří byli noví, nebyli všichni v pořádku, a možná jste zaregistrovali,*

¹¹⁷⁾ Tamtéž, s. 372.

¹¹⁸⁾ Exministr se zejména bránil tvrzení, že nechal zničit agenturní svazek „Hájek“, jenž se prý ještě v lednu 1990 nacházel v operativním archivu správy StB Brno. TUMA, Petr: Vnitro jako třetí noha politické trojnožky. *Fórum*, 1990, roč. 1, č. 23, 1990, s. 7.

¹¹⁹⁾ K získání představy o agenturně-důvěrnické síti Státní bezpečnosti, aktivní v prostředí nekomunistických politických stran na sklonku roku 1989, srov. zejména přehled svazků a spisů 2. oddělení 10. odboru II. správy SNB, zodpovědného z centrální úrovně mj. za tzv. kontrarozvědnou ochranu stran Národní fronty. BENDA, Patrik: *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. ÚDV, Praha 2003, s. 91–95, 99–100.

¹²⁰⁾ K tomu srov. tajuplné vyjádření J. Bartončíka; BAUER, Jan: *Aféry*, s. 55–56.

¹²¹⁾ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 374.

¹²²⁾ M. Čalfa k tomu ještě uvedl: *Sacher měl blíž k prezidentovi než ke mně. A Sacher chodil informovat prezidenta. To fungovalo. Tam byl Jiří Křižan, který dával pozor u prezidenta na ty bezpečnostní věci, existovala tam úzká vazba a já jsem ji respektoval, protože to byla realita v té době. [...] Takže to vnitro, já jsem si říkal, tady jsem na hodně tenkém ledě, a jestli je tam lidovec, který nikdy nebyl v KSČ, jestli je tam člověk – křesťan, kterého tam dal prezident a prezident s ním komunikuje [sic], pánbůh zaplať, že nemám bezprostřední odpovědnost za tento úsek*. Cit. dle SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 357.

že i v té půlroční vládě došlo v březnu k řadě změn, někteří ministři odešli. To bylo pod vlivem těchto informací. Ale ty jsme nežádali, ty byly vnášeny jakoby zvenčí. To znamená musel fungovat mechanismus, který startoval lustrace. [...] To nebyl proces, který byl oficiálně vládním procesem. V první etapě zcela určitě ne. V první etapě to bylo divoké.¹²³

I když stále ještě neznáme úplně pozadí tohoto prvního pokusu o očistu veřejného života, zdá se, že je nutné hledat motivy nařízení lustrace ze strany ministra Sachera. S tímto procesem se křížily aktivity Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, jehož náčelník plk. Formánek chtěl o některých zjištěních informovat přímo prezidenta republiky. Václav Havel ovšem na skutečnost, že mu tehdejší šéf úřadu nabízel nějaké seznamy agentů, upozornil ministra vnitra. Tiskový mluvčí prezidenta Michael Žantovský tuto situaci médiím prezentoval následovně: *Prezident byl na jaře 1990 informován, že někteří pracovníci FMV o své vůli provádějí lustrace v archívních materiálech a informují o tom další osoby. Považoval tuto praxi za nesprávnou a shodoval se v tom s tehdejším ministrem vnitra R. Sachrem. Ministr Sacher informoval prezidenta, že podnikl příslušná opatření k zamezení této praxe.*¹²⁴

Jak připomněl historik Jiří Suk, lustrace představovaly náročný politický, obecně lidský i technický projekt, na nějž nemohla být nastupující demokratická elita při-

pravena. Představitelé nové moci, šířící myšlenku porozumění a smíření, byli zároveň posedlí temným pozadím demokratizačního procesu. *Očista politického a veřejného života měla být co nejrychlejší, taková, aby z prvních svobodných voleb vzešla nová státní moc, co nejméně kontaminována kyselinami a jedy minulosti.* Tento úkol realizovali „profesionálové“ – komunisté a exkomunisté.¹²⁵ Pro prezidenta Havla prostřednictvím ministra Sachera realizovaly lustrace normalizační kádry statisticko-evidenčního odboru VOS FMV; pro jiné ústavní činitele (Alexandra Dubčeka, Pavla Rychetského, Dagmar Burešovou, Petra Pitharta) reaktivovaní příslušníci Sboru národní bezpečnosti v Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie.

Vzhledem k nemožnosti (či neschopnosti) rozsáhlejší personální obměny nešlo pouze o koncepční spor v rámci federálního ministerstva vnitra, ale také o souboj o mocenský monopol na využití těchto citlivých operativních materiálů. Jedině v tomto smyslu je možno vnímat prohru exkomunistů, osmašedesátníků, a údajně největší vítězství šedé zóny v politice, srovnatelné prý jen s vítězstvím v oblasti ekonomické transformace, jak se měl o celé záležitosti vyjádřit Zdeněk Formánek.¹²⁶ I přes změnu vnitřní a organizační správy FMV na Úřad FMV pro koordinaci a řízení¹²⁷ zůstal statisticko-evidenční odbor zachován v nezměněné podobě.

Nemožnost vyřešit věcně a zásadně tento problém vedl téměř až ke zpochybnění špiček nové politické elity ještě před prvními volbami. Nejpozději 19. dubna 1990 muselo být kritikům ministra Sachera zřejmé, že na svou funkci nestačí. Politický zájem však požadoval udržet strukturu moci, vzešlou z podzimních převratných událostí, až do červnových voleb. Při pohledu zpět Jiří Křížan poněkud relativizoval zodpovědnost za dosazení Sachera do funkce ministra: *Sacher napáchal mnoho škod, ale není to tak, že by všechno zavinil on. Kdo to zavinil, nelze říct, myslím, že všichni – že se tomu nikdo nezačal věnovat v listopadu anebo alespoň v prosinci, a že potom v lednu se to dalo Sacherovi bez úvahy o tom, co je ještě potřeba.*¹²⁸ Britský historik John Keane naopak poukazuje přímo na odpovědnost Václava Havla – nejprve jako tribuna revoluce a poté prezidenta.¹²⁹

Jak však zachytili 8. května 1990 novináři – ve federálním parlamentu se za snížené pozornosti veřejnosti završil boj, možná rozhodující, o povaze demokratického systému, kdy se v kuloárech hovořilo nejen o alternativních kandidátech za ministra Richarda Sachera, ale dokonce i na místo pana prezidenta Havla.¹³⁰ Stabilita politického systému byla sice dočasně zachována, ale na úkor problémů souvisejících s překonáváním totalitní minulosti, jejichž řešení se odložilo na neurčito.

¹²³ Tamtéž, s. 377.

¹²⁴ Tajemství fondu „Z“. Hrad, komise, Richard Sacher a FMV k případu „Doktor“. *Lidové noviny*, č. 73 (26. 3. 1992), s. 12.

¹²⁵ SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 374.

¹²⁶ MĚCHÝŘ, Jan: *Velký převrat*, s. 130.

¹²⁷ Srov. RMV ČSSR č. 58 „Zřízení Úřadu Federálního ministerstva vnitra pro koordinaci a řízení“ z 27. 4. 1990.

¹²⁸ Cit. dle SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 365–366.

¹²⁹ KEANE, John: *Václav Havel*, s. 330–331. J. Keane dokonce poněkud zjednodušeně uvádí: *Někteří Sacherovi protivníci dokonce tvrdili, že Havel, který o celé záležitosti věděl a byl si vědom, že na desítky bývalých disidentů se vedly tlusté svazky StB, některé svazky ze Sacherovy sbírky dostal (a možná i jiné) a ocitl se tak ve společnosti, kde každý podezíral každého. Sacherovi kritici zpochybňovali i ministrovu motivaci, protože neskrýval svou loajalitu k Československé straně lidové, a ta ovšem nefandila ani komunistům, ani disidentům. Jeho vztah k Havlovi také nebyl jasný. Nedalo se vyloučit, že ti dva spolupracovali a snažili se využívat svazků jako obranu své nové funkce před případným skandálem.*

¹³⁰ JANEK, Miroslav: *Sachergate*, s. 39.

Příjmení HAVEL		Jméno Václav		Přezdívka		Datum nar. 05.10.1936	
Pohlaví M		Míst. přík. BRATA		Míst. nar. BRATA			
Důvod evid. BL 14771	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid. 23.03.78	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid. 20.06.75	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
Datum	Příjmení prac.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
DST	Ustav.	C.I.	Ukončeno				
CvS: VS-1/77	Ustav. 67	Příjmení prac. KE-015					
Arch. E. V-337662V-401	Ustav. HV	Problem. 6.6	Source Josef Hájek-01				
Arch. E. V-320071101	Ustav. HV	Problem. 6.6	Source				
I.S.S.N.B.	SSEP	GZHK	ZS:05	Datum			

? NEVLUSTROVAT VE FICICH!

Příjmení HAVEL		Jméno VÁCLAV		Přezdívka		Datum nar. 05.10.1936	
Pohlaví M		Míst. přík. ČSR		Míst. nar. BRATA			
Důvod evid. 21.10.79	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid. 21.10.79	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
Datum	Příjmení prac.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
DST	Ustav.	C.I.	Ukončeno				
CvS:	Ustav.	Příjmení prac.					
Arch. E. 2-4480	Ustav. HV	Problem. 6.6	Source Josef Hájek-01				
Arch. E. V-42391	Ustav. HV	Problem. 6.6	Source				
I.S.S.N.B.	SSEP	GZHK	ZS:05	Datum			

Evidenční karta Václava Havla, zavedená 4. 4. 1970 do manuální evidence SEO a aktualizovaná k 23. 3. 1978, odkazuje na archivované vyšetřovací svazky, na operativní svazek - dle aktualizace z 23. 3. 1978 - vedený 1. oddělením 2. odboru X. správy (operativní pracovník O. Černý) pod registračním číslem 14771; důvod evidence: evidovaná (nepřátelská) osoba první kategorie. Vpravo: Evidenční karta zpracovaná příslušníky SEO na základě pokynu ministra vnitra z 2. 4. 1990 nahradila veškeré předchozí evidenční záznamy.

POZOR! - amin P

Příjmení HROMÁDKA		Jméno JOSEF		Přezdívka		Datum nar. 25.09.1936	
Pohlaví M		Míst. přík. ČSR - HODSLAVICE		Míst. nar.			
Důvod evid. 21.10.79	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid. 02.04.90	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
Datum	Příjmení prac.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
DST	Ustav.	C.I.	Ukončeno				
CvS:	Ustav.	Příjmení prac.					
Arch. E. 7-62	Ustav. Muo	Problem. 2.6	Source				
Arch. E. 436903	Ustav. Muo	Problem. 2.6	Source				
I.S.S.N.B.	SSEP	GZHK	ZS:05	Datum			

Při lustraci dát „není v evidenci“
 a) před vyrozumět s. _____
 b) sebe ošetřít s. _____

10.10.90 Ú OÚD /Praha/ p. Hlaváč-dáno čistě

Příjmení JUDr. BARTONČEK		Jméno Josef		Přezdívka Hájek		Datum nar. 18.03.1943	
Pohlaví M		Míst. přík. ČSR		Míst. nar. ČSR		Míst. nar. Pozlovice-Lahnábovice	
Důvod evid. 11.10.78	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid. 11.10.78	Ustav. 67	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01	Obš. 01
Důvod evid.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
Datum	Příjmení prac.	Ustav.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.	Obš.
DST	Ustav.	C.I.	Ukončeno				
CvS:	Ustav.	Příjmení prac.					
Arch. E. 7-62	Ustav. Muo	Problem. 2.6	Source				
Arch. E. 436903	Ustav. Muo	Problem. 2.6	Source				
I.S.S.N.B.	SSEP	GZHK	ZS:05	Datum			

Evidenční karta místopředsedy vlády ČSSR Josefa Hromádky byla do manuální evidence SEO vložena na základě pokynu ministra vnitra 2. dubna 1990; můžeme se pouze domnívat, že předchozí karta k jeho osobě byla v prosinci 1989 vyjmuta a zničena, aby bylo zabráněno dekonspiraci. Všechny nové evidenční karty nesly na rubu razítko: Při lustraci dát „není v evidenci“. Vpravo: Podle této evidenční karty byl Josef Bartonček vylustrován 22. 3. 1990 v rámci lustrace FS ČSSR; odkazuje se v ní na svazek 5. oddělení II. odboru S StB Brno (operativní pracovník Večeřa) s registračním číslem 41069 i archivované svazky uložené pod a. č. 436 903 a T-62 ve statisticko-evidenčním oddělení S StB Brno.

Spisy (bývalé Státní bezpečnosti – pozn. aut.) jsme samozřejmě nikomu nedovolili páliť, jen jsme asi nevěděli, kde jsou a kde se páli. Pochybují, že se něco mimořádně zajímavého spálilo. Pokud vím, o těch nejdůležitějších spolupracovnících StB žádné záznamy nebyly, ba ani nebyli nikde registrováni. Prý se hodně páliły spisy vedené o disidentech. Nevím, proč tomu tak bylo. Spíš bych očekával, že si to někdo někde ukrýje a v pravou chvíli použije k vydírání či skandalizování. Ale z paměti se mi vlastně vynořuje jedna věc: že jsem se tehdy – a se mnou snad další – velmi zasazoval o to, aby byly všechny archivy ihned zapečetěny. Ale ani na to zřejmě nebyly síly, vždyť oni všechno tajili i před sebou navzájem. A pečeti lze jen tehdy, ví-li se, co a kde se pečeti má. Možná to ovšem bylo všechno ještě nějak jinak, musel bych se zeptat přátel, kteří si to tehdy vzali na starost.

Václav Havel: Prosím stručně. Rozhovor s Karlem Hviždolou, poznámky, dokumenty. Gallery, Praha 2006, s. 76.